

Лечебни растения
в Природен парк
Врачански Балкан

Враца, 2014

Добромира Димова
Мариус Димитров

Лечебни растения
в Природен парк
ВРАЧАНСКИ БАЛКАН

Враца, 2014

- © Добромира Димова – автор, 2014
- © Мариус Димитров – автор, 2014
- © Даниела Борисова – редактор
- © Мариус Димитров, Добромира Димова, Даниела Борисова, Никола Стефанов,
Архив на ДПП „Врачански Балкан“ – снимки

ISBN 978-954-2953-33-3

Издава: **UNICART**

СЪДЪРЖАНИЕ

Бял равнец	17
Чеснова трева	18
Мечи лук	19
Бяла съсънка	20
Многогодишна паричка	21
Обикновена овчарска торбичка	22
Обикновен повет	23
Обикновен глог	24
Обикновена очанка	25
Обикновено орехче	26
Горска ягода	27
Елвезиево кокиче	28
Ароматно еньовче	29
Обикновено киселиче	30
Бяла овчарка	31
Медицинска момкова сълза	32
Малина	33
Тревист бъз	34
Европейска дебрянка	35
Кръглолистна каменолмка	36
Червена боровинка	37
Червена калина	38
Жълта самакитка	39
Сладколистно клинавче	40
Малък меденик	41
Вълнест напръстник	42
Планински миризлив бурен	43
Жълт равнец	44
Лечебен камшик	45
Жълта съсънка	46
Обикновена вълча ябълка	47
Блатняк	48
Космат зановец	49
Прецип	50
Змийско мляко	51
Обикновен дрян	52
Висока жълтуга	53
Жълта мъртва коприва	54
Обикновена луличка	55
Пълзящо ленивче	56
Драка	57
Сребролистно прозорче	58
Горско прозорче	59
Лечебна иглика	60
Обикновено глухарче	61
Обикновен подбел	62

Петнист змиарник	63
Полски ветрогон	64
Миризлив кукуряк	65
Европейски копитник	66
Обикновено изтравниче	67
Безстъблена решетка	68
Обикновена леска	69
Смрадлика	70
Ръбест (обикновен) чашкодрян	71
Обикновен бук	72
Мъждрян	73
Лековита разваленка	74
Волски език	75
Бодлив залист	76
Сребролистна липа	77
Обикновена коприва	78
Грапавоплодна синя жлъчка	79
Тревист зимзелен	80
Обикновено усойниче	81
Горска тинтява	82
Синя тинтява	83
Гълъбови очички	84
Обикновена телчарка	85
Миризлива теменуга	86
Трицветна теменуга	87
Лечебна медуница	88
Червено кучешко грозде	89
Лечебен ранилист	90
Лечебно зарасличе	91
Есенно ботурче	92
Цикутово часовниче	93
Българска горчивка	94
Обикновен здравец	95
Зловонен здравец	96
Кървавочервен здравец	97
Обикновен риган	98
Обикновена пришница	99
Германски ранилист	100
Дъбоволистно подъбиче	101
Обикновен люляк	102
Росен	103
Балкански стражник	104
Обикновен червеновръх	105
Обикновено бясно дърво	106
Полско черноглавче	107
Петниста мъртва коприва	108
Червена мъртва коприва	109
Горски слез	110

ИСТОРИЧЕСКО ЗНАЧЕНИЕ НА ЛЕЧЕБНИТЕ РАСТЕНИЯ

Данни за изучаването и ползването на растенията за лечебни цели намираме още при древните народи на Близкия Изток. Древните гърци и римляни не само заимствали от източните народи, но и сами трупали голям опит в използването на различни растения за лекуване.

Най-старите обитатели на нашите земи – траките са познавали и използвали някои от многобройните лекарствени растения, които растели на Балканския полуостров.

През средните векове със събирането и отглеждането на лекарствени растения са се занимавали монасите, лекарите, народните лечители, които са приготвяли своите лекарства изключително от растения.

Още от древни времена много растения са били познати от човека, използвани са за храна, за опазване на неговото здраве и за други цели. Тези от тях, които съдържат активни вещества и оказват едно или друго въздействие върху живия организъм, са наречени лечебни растения. Народът ни ги назовава с хубавата старобългарска дума биле или билка.

Налице е истинско възраждане на интереса и практиката да се използват билките в естествен вид. Причина за това е и дълбоко вкоренената традиция в предаваната от поколение на поколение вяра на народа в целебната сила на растенията, намерила място в народния фолклор, съхранена в редица писмени източници и устно предавани указания и съвети. Научната медицина подкрепя становището, че в дългия ход на еволюцията човешкият организъм се е приспособил към употребяваните като храна растения и съдържащите се в тях активни вещества. Организмът на човека по-добре понася веществата, които са продукт от жизнената дейност на растителните живи клетки, отколкото химическите съединения създадени по синтетичен начин.

ЛЕЧЕБНИТЕ РАСТЕНИЯ НА ВРАЧАНСКИ БАЛКАН

На територията на ПП "Врачански Балкан" съществува голямо разнообразие от растителни видове. Установени са над 1100 вида виши растения, от които 373 вида са регистрирани в Закона за лечебните растения.

Най-широко разпространени и с най-многочислени популации на територията на парка са видовете: жълт кантарион (*Hypericum perforatum*), риган (*Origanum vulgare*), ароматно еньовче (*Galium odoratum*), есенен мразовец (*Colchicum autumnale*), видове от групата на хилядолистния равнец (*Achillea millefolium* compl.), мащерка (*Thymus* spp.), подъбиче (*Teucrium* spp.), живовлек (*Plantago* spp.), шипка (*Rosa canina*), къпина (*Rubus* spp.), мента (*Mentha* spp.), здравец (*Geranium* spp.), червен глог (*Crataegus monogyna*), дрян (*Cornus mas*), синя жлъчка (*Cichorium intybus*), трицветна теменуга (*Viola tricolor*), гергевка (*Cruciata laevipes*), кукуряк (*Helleborus odoratus*), орлова папрат (*Pteridium aquilinum*), лечебна върбинка (*Verbena officinalis*), лечебна разваленка (*Parietaria officinalis*), коприва (*Urtica dioica*), жълта какула (*Salvia glutinosa*), прешленеста какула (*Salvia verticillata*), подбел (*Tussilago farfara*), стенното и обикновено изтравниче (*Asplenium ruta-muraria*, *Asplenium trichomanes*), златиста папрат (*Ceterach officinarum*) и др. Събирането на тези растения за лични нужди¹ е допустимо, но събирането им с търговска цел се контролира и регулира.

---

¹Съгласно Закона за лечебните растения "Билки за лични нужди" са количества билки в свежо състояние, събрани от едно лице в рамките на един ден, както следва: а) корени, коренища, луковици или грудки – до 1 кг; б) стръкове – до 2 кг; в) листа – до 1 кг; г) кори – до 0,5 кг; д) цветове – до 0,5 кг; е) семена – до 0,1 кг; ж) плодове – до 10 кг; з) пъпки – до 0,5 кг.

СЪБИРАНЕ НА ЛЕКАРСТВЕНИ РАСТЕНИЯ

Редица фактори оказват влияние върху образуването и натрупването на активни вещества в лечебните растения – географска ширина, надморска височина, състав на почвата, метеорологични условия, фази в развитието на растението, време на събиране и др.

Отделните части на растенията трябва да се събират в такъв период на развитие, когато в тях са натрупани най-големи количества биологично активни вещества. Събирането трябва да се извършва в сухо, по възможност слънчево време, след вдигане на утринната роса. От особено значение е периодът през който се извършва берането. Корени, коренища, грудки и луковици например се берат наесен и ранна пролет, кората – през пролетта, листата, стръковете, цветовете и съцветията – в периода на най-силната вегетация около цъфтежа, а плодовете и семената – след узряването им. Събирането се извършва с помощта на ножица, като отреза не се прави близо до земната повърхност. Листата и цветовете се поставят в платнени торбички. След събиране растителните части се почистват от случайно попаднали други растения. Сушат се на сенчесто и проветриво място, за да се запазят лечебните вещества в растението. Изсушените растителни части се опаковат в торбички от плат или хартия и се съхраняват в сухо, проветриво и чисто помещение

За да се опазят от унищожаване популациите и местообитанията на лечебните растения, особено важно е събирането на билки да става по правилен начин и в разумни количества. Не бива да се събира хищнически всичко от едно находище. Винаги трябва да се оставят добре развити цветоносни стъбла за размножаване. Надземните части трябва да се отрязват внимателно, а не да се скубят. Недопустимо е чупенето на клони от дървесните и храстови видове. При събирането на корени и коренища да се оставят поне половината от растенията в находището. Следващото събиране в същото находище да става най-малко след две години в зависимост от степента на възстановяване.

МЕРКИ ЗА БЕЗОПАСНОСТ

Макар че са носители на безспорни полезни свойства, лечебните растения могат понякога да станат причина и за отравяния. Най-чести са отравянията сред децата, които, привлечени от ярките и красиви плодове, семена, цветове на някои растения, от свежите листа, сочни корени, ги консумират. При възрастните интоксикациите с лечебни растения се дължат най-често на предозиране, на употреба на големи количества от приготвени от лечебни растения отвари, запарки, настойки и др. или на неконтролирано, продължително използване на такива препарати. Редки са случаите на объркване на лечебни растения със силно отровни, близки по външен вид.

Понякога могат да настъпят увреждания при допир на кожата с кори, листа или цветове на отровни растения. Такива прояви на „изгаряне“, възпаление на кожата, дори поява на мехури могат да възникнат при съприкосновение с росен (*Dictamnus albus*), лютиче (*Ranunculus acris*), сибирски девесил (*Heracleum sibiricum*), божика (бясно дърво) (*Daphne mezereum*) и др., както и при използване на отвара от цветовете на многогодишен пролез (*Mercurialis perennis*), на бяла съсънка (*Anemone nemorosa*) и др. Възможни са отравяния и при вдишване на разпрасени частици от отровни растения (чемерика (*Veratrum lobelianum*), хмел (*Humulus lupulus*) и др.).

В настоящото издание отровните видове растения са изрично посочени.

ПРИРОДОЗАЩИТЕН СТАТУС

За опазване на биологичното разнообразие от лечебни растения са създадени специални мерки и разпоредби, определени със Закона за лечебните растения. Законът предвижда защита на някои видове лечебни растения, чиито популации са застрашени – поради бавно възпроизводство на вида или поради прекомерна и неправилна експлоатация.

Всяка година Министерът на околната среда и водите издава Заповед, чрез която се определят видовете лечебни растения забранени за ползване, както и растенията под специален режим на ползване и опазване, чиято численост намалява или е възможна поява на такава тенденция.

Режимите в плана за управление на Природен парк "Врачански Балкан" налагат ограничения в ползването на природните ресурси в т.ч. и на лечебните растения.

В резерват "Врачански карст" се забраняват всякакви дейности свързани с лечебните растения с изключение на събиране на семенен материал и лечебни растения с научна цел или за възстановяването им на други места в природата по начин и време, изключващи нарушения в екосистемите.

Значителен е броят на лечебните растения на територията на Природен парк "Врачански Балкан", защитени от Закона за биологичното разнообразие в България (Приложение 3 към чл. 37) – елвезиево кокиче (*Galanthus elwesii*), обикновен анакампис (*Anacamptis pyramidalis*), горска съсънка (*Anemone sylvestris*), пърчовка (*Himantoglossum caprinum*), пеперудоцветен салеп (*Orchis papilionacea*), обикновена кандилка (*Aquilegia nigricans*), сибирска (казашка) хвойна (*Juniperus sabina*), тис (*Taxus baccata*). От Приложение 4 към чл. 41 на Закона за биологичното разнообразие (опазване и регулирано ползване на видове от флората и фауната), 7 вида лечебни растения се срещат и на територията на природния парк: лечебна иглика (*Primula veris*), обикновен синчец (*Scilla bifolia*), бодлив залист (*Ruscus aculeatus*), петров кръст (*Lilium martagon*), мъжка папрат (*Dryopteris filix-mas*), кръглоглав челядник (*Echinops sphaerocephalus*), кръглолистна урока (*Bupleurum rotundifolium*).

Видовете лечебни растения с природозащитен статус заслужават особено внимание, още повече, че голяма част от тях са с

много ограничено разпространение и са представени с малочислени популации – напр. панчичева пищялка (*Angelica pancicii*), лудо биле (*Atropa bella-donna*), балкански стражник (*Acanthus balcanicus*), планински лазерпициум (*Laserpitium siler*), обикновената кандилка (*Aquilegia nigricans*), български кимион (*Carum rigidulum* ssp. *bulgaricum*). Съобразно с това, използването им като билки, дори за лични нужди би следвало да бъде много ограничено и контролирано.

На територията на парка се срещат почти всички видове лечебни растения, за които в страната ни е определен специален режим на ползване и опазване, съгласно ежегодната заповед на Министерска на околната среда и водите. От забранените за събиране на територията на цялата страна в парка се срещат: лечебна ружа (*Althaea officinalis*), панчичева пищялка (*Angelica pancicii*), бял пелин (*Artemisia alba*), европейски копитник (*Asarum europaeum*), обикновено изтравниче (*Asplenium trichomanes*), бял оман (*Inula helenium*), всички видове орхидеи (*Orchidaceae*), волски език (*Phyllitis scolopendrium*), бодлив залист (*Ruscus aculeatus*), лечебна диланка (*Valeriana officinalis*), а от тези с ограничителен режим (с допустими количества за ползване) са установени червен божур (*Paeonia peregrina*), зърнастец (*Frangula alnus*), лечебна иглика (*Primula veris*), ароматно еньовче (*Galium odoratum*), лудо биле (*Atropa bella-donna*), лечебен ранилист (*Stachys officinalis*), безстъблена решетка (*Carlina acanthifolia*), лютивя тлъстига (*Sedum acre*), кисел трън (*Berberis vulgaris*), шапичета (*Alchemilla vulgaris* compl.). Видовете шапичета, лудо биле и кисел трън, са представени в парка с малочислени и малки по площ популации, поради което събирането им е крайно нежелателно. За лечебната иглика (*Primula veris*) и лечебния ранилист (*Stachys officinalis/Betonica officinalis*), въпреки, че са с добра представителност в границите на природния парк, се препоръчва да се събират само надземни части.

ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ И СТРУКТУРА НА ОПРЕДЕЛИТЕЛЯ

Настоящото издание е предназначено за читатели, които се интересуват от лечебните растения, техните свойства и от практическото им използване при домашни условия. Книжката има за цел да улесни разпознаването и събирането на лечебни растения в природата. Включени са 94 вида лечебни растения, като стремежът на авторите е бил да се включат някои от по-популярните билки, използвани от народната медицина. Подредени са по цветовата окраска на цвета на растението. Посочени са българските и латинските им наименования, както и семействата, към които принадлежат. Информацията за всеки вид включва подробно ботаническо описание, местообитание, природозащитен статус, използвана част на растението, неговото действие и приложение. Всяко лечебно растение е представено с цветни снимки, отразяващи някои от характерните му особености, с което се улеснява разпознаването му в природата. Изданието далеч не изчерпва спектъра от лечебни растителни видове, които се срещат на територията на парка. Включени са видове, които биха представлявали интерес за по-голяма част от посетителите на парка.

Авторите и Дирекцията на природен парк "Врачански Балкан" ще Ви бъдат благодарни ако споделите Вашите отзиви, бележки и коментари, както към настоящото издание, така и към другите издания и материали на Дирекцията на парка.

Пожелаваме ви успех и много приятни мигове сред природата на Врачанския Балкан!

АЗБУЧНИК

Латинско име	Българско име	
<i>Acanthus balcanicus</i> Heywood et Richardson	Балкански стражник	104
<i>Achillea clypeolata</i> S. et S.	Жълт равнец	44
<i>Achillea millefolium</i> L.	Бял равнец	17
<i>Aconitum lycoctonum</i> L.	Жълта самакитка	39
<i>Agrimonia eupatoria</i> L.	Лечебен камшик	45
<i>Alliaria petiolata</i> (Bieb.) Cavara et Grande	Чеснова трева	18
<i>Allium ursinum</i> L.	Мечи лук	19
<i>Anemone nemorosa</i> L.	Бяла съсънка	20
<i>Anemone ranunculoides</i> L.	Жълта съсънка	46
<i>Aristolochia clematitis</i> L.	Обикновена вълча ябълка	47
<i>Arum maculatum</i> L.	Петнист змиарник	63
<i>Asarum europaeum</i> L.	Европейски копитник	66
<i>Asplenium trichomanes</i> L.	Обикновено изтривниче	67
<i>Astragalus glycyphyllos</i> L.	Сладколистно клинавче	40
<i>Bellis perennis</i> L.	Многогодишна паричка	21
<i>Caltha palustris</i> L.	Блатняк	48
<i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medicus	Обикновена овчарска торбичка	22
<i>Carlina acanthifolia</i> All.	Безстъблена решетка	68
<i>Cerintho minor</i> L.	Малък меденик	41
<i>Chamaecytisus hirsutus</i> (L.) Link	Космат зановец	49
<i>Chamaespartium sagittale</i> (L.) Gibbs	Прецип	50
<i>Chelidonium majus</i> L.	Змийско мляко	51
<i>Cichorium inthybus</i> L.	Грапавоплодна синя жлъчка	79
<i>Clematis vitalba</i> L.	Обикновен повет	23
<i>Clinopodium vulgare</i> L.	Обикновен червеновръх	105
<i>Cornus mas</i> L.	Обикновен дрян	52
<i>Corylus avellana</i> L.	Обикновена леска	69
<i>Cotinus coggygia</i> Scop.	Смрадлика	70
<i>Crataegus monogyna</i> Jacq.	Обикновен глог	24
<i>Cyclamen hederifolium</i> Aiton	Есенно ботурче	92

Латинско име**Българско име**

<i>Daphne mezereum</i> L.	Обикновено бясно дърво	106
<i>Dictamnus albus</i> L.	Росен	103
<i>Digitalis lanata</i> Ehrh.	Вълнест напръстник	42
<i>Echium vulgare</i> L.	Обикновено усойниче	81
<i>Erodium cicutarium</i> (L.) L'Her.	Цикутово часовниче	93
<i>Eryngium campestre</i> L.	Полски ветрогон	62
<i>Euphrasia rostkoviana</i> Hayne	Обикновена очанка	25
<i>Evonymus europaeus</i> L.	Ръбест (обикновен) чашкодрян	71
<i>Fagus sylvatica</i> L.	Обикновен бук	72
<i>Filipendula vulgaris</i> Moench	Обикновено орехче	26
<i>Fragaria vesca</i> L.	Горска ягода	27
<i>Fraxinus ornus</i> L.	Мъждрян	73
<i>Galanthus elwesii</i> Hook fil.	Елвезиево кокиче	28
<i>Galium odoratum</i> (L.) Scop.	Ароматно еньовче	29
<i>Genista tinctoria</i> L.	Висока жълтуга	53
<i>Gentiana asclepiadea</i> L.	Горска тинтява	82
<i>Gentiana cruciata</i> L.	Синя тинтява	83
<i>Gentianella bulgarica</i> (Velen.) J. Holub	Българска горчивка	94
<i>Geranium macrorrhizum</i> L.	Обикновен здравец	95
<i>Geranium robertianum</i> L.	Зловонен здравец	96
<i>Geranium sanguineum</i> L.	Кървавочервен здравец	97
<i>Helleborus odorus</i> Waldst. et Kit.	Миризлив кукуряк	65
<i>Hepatica nobilis</i> Mill.	Гълъбови очички	84
<i>Knautia arvensis</i> (L.) Coult.	Полско червеноглавче	107
<i>Lamiaeum galeobdolon</i> (L.) Ehrend. et Polatschek	Жълта мъртва коприва	54
<i>Lamium maculatum</i> L.	Петниста мъртва коприва	108
<i>Lamium purpureum</i> L.	Червена мъртва коприва	109
<i>Linaria vulgaris</i> Mill.	Обикновена луличка	55
<i>Lysimachia nummularia</i> L.	Пълзящо ленивче	56
<i>Malva sylvestris</i> L.	Горски слез	110
<i>Origanum vulgare</i> L.	Обикновен риган	98
<i>Oxalis acetosella</i> L.	Обикновено киселиче	30

Латинско име**Българско име**

<i>Paliurus spina-christi</i> Mill.	Драка	57
<i>Parietaria officinalis</i> L.	Лековита разваленка	74
<i>Petasites albus</i> (L.) Gaertner	Бяла овчарка	31
<i>Phyllitis scolopendrium</i> (L.) Newman	Волски език	5
<i>Polygala vulgaris</i> L.	Обикновена телчарка	85
<i>Polygonatum odoratum</i> (Miller) Druce	Медицинска момкова сълза	32
<i>Potentilla argentea</i> L.	Сребролистно прозорче	58
<i>Potentilla erecta</i> (L.) Rausch.	Горско прозорче	59
<i>Primula veris</i> L.	Лечебна иглика	60
<i>Prunella vulgaris</i> L.	Обикновена пришница	99
<i>Pulmonaria officinalis</i> L.	Лечебна медуница	88
<i>Rubus idaeus</i> L.	Малина	33
<i>Ruscus aculeatus</i> L.	Бодлив залист	76
<i>Sambucus ebulus</i> L.	Тревист бъз	34
<i>Sanicula europaea</i> L.	Европейска дебryanка	35
<i>Saxifraga rotundifolia</i> L.	Кръглолистна каменолмка	36
<i>Sideritis montana</i> L.	Планински миризлив бурен	43
<i>Solanum dulcamara</i> L.	Червено кучешко грозде	9
<i>Stachys germanica</i> L.	Германски ранилист	100
<i>Stachys officinalis</i> (L.) Trev.	Лечебен ранилист	90
<i>Symphytum officinale</i> L.	Лечебно зарасличе	91
<i>Syringa vulgaris</i> L.	Обикновен люляк	102
<i>Taraxacum officinale</i> L.	Обикновено глухарче	61
<i>Teucrium chamaedrys</i> L.	Дъбоволисто подъбиче	101
<i>Tilia tomentosa</i> Moench	Сребролистна липа	77
<i>Tussilago farfara</i> L.	Обикновен подбел	62
<i>Urtica dioica</i> L.	Обикновена коприва	78
<i>Vaccinium vitis-idaea</i> L.	Червена боровинка	37
<i>Viburnum opulus</i> L.	Червена калина	38
<i>Vinca herbacea</i> W.et K.	Тревист зимзелен	80
<i>Viola odorata</i> L.	Миризлива теменуга	86
<i>Viola tricolor</i> L.	Трицветна теменуга	87

Бял равнец

(*Achillea millefolium* L.)

Сем. Сложноцветни (*Asteraceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Формира пълзящи подземни издънки. Стъблата прави, влакнести, високи до 50 cm. Листата двойно или тройно пересто нарязани, последователно разположени. Цветовете дребни, събрани в съцветие кошничка. Външните цветове езичести, бели или рядко розови, вътрешните тръбести, жълти. Кошничките събрани във връхни щитовидни съцветия. Плодовете сплескани, без хвърчилка.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по сухи тревисти места, ливади и пасища; надморска височина до 1000 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Използват се стръковете и цветните кошнички, отрязани на около 20 cm под върха.

Действие: кръвоспиращо, болкоуспокояващо, ободряващо, нормализира двигателната и секреторната функция на стомаха, противозъпалително.

Приложение: Прилага се като кръвоспиращо средство при кръвотечения от матката, венците, носа, стомаха. Използва се за възбуждане на апетита, при стомашни възпаления с болки (язва, гастрит), при колит, газове, бъбречни заболявания, сърцебиене, главоболие, виене на свят, възпаление на лимфните възли. Външно се прилага за промивки при бяло течение, за бани при хемороиди, за лапи при рани и екземи.

Особености: Декоративно растение.

Чеснова трева, Лъжичина

(*Alliaria petiolata* (Bieb.) Cavara et Grande)

Сем. Кръстоцветни (*Cruciferae*)

Описание: Двугодишно тревисто растение. Стъблото изправено, неразклонено, високо до 1 m. Листата последователни, приосновните бърбековидни, тъпоназъбени, разположени на дълги дръжки, стъбловите листа триъгълнояцевидни, едроназъбени, разположени на къси дръжки. Цветовете с двоен околоцветник. Чашелистчетата бледозелени с бяла ивица по края. Венчелистчетата бели, събрани във върхно щитовидно съцветие. Плодът шушулка, изправен почти успоредно на стъблото. Цялото растение при разтриване издава миризма на чесън.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж				■	■	■	■					
Плодоносене					■	■	■	■				

Разпространение на територията на парка: по сенчести места, в крайнините на поляни и пътеки, по влажни долове; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дърга: Използва се цялото растение (без корените) в свежо и сухо състояние.

Действие: пикочогонно, потогонно, противокашлено, антисептично.

Приложение: Използва се като пикочогонно и потогонно средство, против кашлица и скорбут, като глистогонно средство. Счуканата свежа билка се прилага външно за налагане на трудно зарастващи гнойни рани.

Особености: Чесновата трева може да се използва като подправка вместо чесън, а от семената ѝ може да се приготвя горчица. Да не се дава като фураж на кравите, защото млякото им добива лют вкус.

Мечи лук, Левурда

(*Allium ursinum* L.)

Сем. Лукови (*Alliaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто луковично растение. Луковицата единична, без или с дребни странични луковички. Стъблото тристенно, при основата си обвито от листните влагалища, високо до 40 cm. Листата обикновено два, рядко един или три, еднакви, излизаци от луковицата. Цветовете бели, с по шест линейноланцетни, тъпи или заострени бели листчета, разположени в два кръга. Събрани в полукълбест сенник, разположен на върха на безлистния цветоносен стрък. Плодът тристенна тригнездна кутийка, с по едно семе във всяко гнездо.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из сенчестите части на горите; надморска височина до 1000 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Събират се стръковете и луковиците на растението.

Действие: бактерицидно, антитоксично, при болки в стомаха, хълцане, газове, бронхит, задух, треска.

Приложение: Левурдата е препоръчана при храносмилателни смущения, диарии и при липса на апетит. Прилага се при стомашни и чревни катарии, особено на инфекциозна основа, при артериосклероза и повишено кръвно налягане и свързаните с тях оплаквания, като виене на свят и безсъние. Действа при грип като профилактично средство. Притежава противоглистно действие. Външно се ползва като лапи при ударено, натъртено, гнойни рани, косопад.

Особености: Има характерна миризма, подобна на чесън, и почти същото приложение като него.

Бяла съсънка

(*Anemone nemorosa* L.)

Сем. Лютикови (*Ranunculaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренището дълго, хоризонтално, жълто или кафяво, гладко. Цветоносните стъбла изправени, голи, високи до 30 см. Приосновните листа единични, на дълги дръжки, цели или дву-триделни, длановидни, листните дялове на къси дръжки или приседнали, дълбоко дву-триделни или разсечени, делчетата назъбени, тревисти, зелени. Стъбловите листа три, на дръжки, подобни на приосновните, но по-дребни. Цветовете единични, бели, розови отвън, по-рядко розови до пурпурни или сини. Околоцветните листчета най-често шест на брой, по рядко от пет до дванадесет, венчевидни, на върха закръглени, постепенно изтънени в къс или дълъг нокът. Сборните плодове увиснали. Орехчетата дълги, яйцевидни, овласени.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из сенчести гори и храсталаци и влажни тревисти места, най-често в съобщества на обикновен габър и обикновен бук; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Събират се надземните части на растението. В свеж вид drogата е силно дразнеща, затова като лекарство се използват само изсушени надземни части.

Действие: болкоуспокояващо, антипиретично, успокояващо, седативно, противокашлено.

Приложение: Успокоява и облекчава нервната система, полезно е при претоварване и емоционален стрес. Препоръчва се при проблеми с репродуктивните органи на мъжете и жените и се предписва за болка в яйчниците и менструални проблеми. Успокоява синусна болка и главоболия. За локални промивки се използва при лечение на катаракта или ревматизъм. Сравнително рядко се използва в билковата медицина.

Особености: Декоративно растение. Отровно растение. Задължително условие е съсънката да се приема под лекарско наблюдение.

Обикновена паричка

(*Bellis perennis* L.)

Сем. Сложноцветни (*Asteraceae*)

Описание: Многогодишно или двугодишно тревисто растение. Коренището късо. Листата обратноланцетни, неравномерно назъбени, като към основата се стесняват в дълга дръжка, събрани в приосновна розетка. Цветовете събрани в съцветие кошничка, разположена на върха на безлистно стъбло. Крайните цветове езичести, бели или розови, вътрешните цветове тръбести и жълти. Плодът сплесната плодосемка без хвърчилка.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по тревисти места, из ливади и храсталаци; надморска височина до 1400 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Цветните кошнички с листата, които се събират по време на цъфтеж.

Действие: противовъзпалително, противокашлично, отхрачващо, пикочогонно и ранозаздравяващо.

Приложение: Използва се при контузии с кръвоизливи, при кожни заболявания, фурункулоза, циреи, хемороиди, възпаление на гърдите у кърмачки (промивки с отвара или компреси с размачкани листа). Вътрешно се препоръчва като отхрачващо средство при бронхити, при запек, чернодробни заболявания, жълтеница, подагра, ревматизъм. Външно се прилага при кожни болести, акне, циреи и трудноздравяващи рани.

Особености: Декоративно растение.

Обикновена овчарска торбичка

(*Capsella bursa-pastoris* (L.) Medicus)

Сем. Кръстоцветни (*Brassicaceae*)

Описание: Едногодишно или двугодишно растение. Стъблото изправено, просто или разклонено, голо или меко влакнесто. Приосновните листа назъбени или пересто наделени, с дръжка, събрани в розетка. Стъбловите листа приседнали, последователни, цели или неправилно изрязани, с два уховидни израстъка, които обхващат стъблото. Цветовете дребни, бели, събрани в гроздовидно съцветие, което при плодовете силно се удължава. Шушулчиците триъгълни и леко връзани на върха.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: среща се на открити тревисти места; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Използват се стръковете. Събират се по време на цъфтеж заедно с първите зелени плодчета, като стъблата се отрязват на около 25 cm от върха и към тях се прибавят здравите розеткови листа.

Действие: кръвоспиращо, тонизиращо, съдосвиващо, запичащо.

Приложение: Понижава артериалното налягане. Предписва се при маточни, стомашни и белодробни кръвоизливи. Употребява се при кръв и уратни камъни в урината, кръвохрачене, разширени вени, атеросклероза, захарна болест. Външно се прилага под форма на препарати за компреси или разтривки при нараняване и контузии.

Особености: Декоративно растение.

Обикновен повет

(*Clematis vitalba* L.)

Сем. Лютикови (*Ranunculaceae*)

Описание: Дървесна лиана с ребристо стъбло, достигащо до 30 m дължина. Листата срещуположни, перести, с дълги дръжки, увиващи се. Цветовете бели, събрани в метлицовидни съцветия. Околоцветникът прост, венчевиден с 4 (5) бели гъсто бяловлакнести листчета. Плодът сух, сборен. При узряване на орехчетата стълбчетата на плодника се разрастват и образуват многобройни власинки, които спомагат за разпространението им.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из гори и храсталаци; надморска височина до 1000 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Използват се листата, корените и цветовете, които се събират през лятото.

Действие: болкоуспокояващо, противовъзпалително, противогъбично, бактерицидно, дезинфекционно, фунгицидно, потогонно, пикочогонно.

Приложение: Препоръчва се при трескави състояния, язва на стомаха, костни тумори, язви от разширени вени. Употребява се при мигрена, липса на апетит, главоболие, хемороиди, бяло течение. Външно се ползва за бани при циреи, лапи при ревматични и ставни болки и шипове.

Особености: Отровно растение. Съдържа силно токсични вещества. Да се внимава да не се получи изгаряне. Вътрешно да се употребява само по препоръка на лекар.

Обикновен (червен) глог

(*Crataegus monogyna* Jacq.)

Сем. Розоцветни (*Rosaceae*)

Описание: Храст или ниско дърво, достигащо до около 8 m височина. Короната закръглена или широкопирамидална. Младите клонки голи. Тръните сравнително малко. Листата кръгли до широкоромбични, 3–7 делни, отгоре лъскави тъмнозелени, отдолу светлозелени, дръжките голи. Цветовете с бели, кръгли венчелистчета, събрани в щитовидно съцветие. Плодовете месести, почти сферични, светлочервени до тъмночервени, с една костилка.

Период на цъфтеж и плодосене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: в широколистни гори и храсталаци; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Цветовете и листа, които се събират през май–юни. Плодовете се събират септември–октомври. Кората от млади клонки се събира февруари.

Действие: нервноразширяващо, съдоразширяващо, против сърдечна слабост и безсъние.

Приложение: Използва се за лечение на сърдечносъдови заболявания – леки форми на хипертония, сърдечни неврози, гръдна жаба, атеросклероза, безсъние, нервна възбуда, повишена функция на щитовидната жлеза. Върху кръвоносните съдове действа разширяващо, подобрява кръвоснабдяването на сърцето и мозъка, умерено снижава повишеното артериално налягане. Понижава холестероловото съдържание в кръвта. Успокоява централната нервна система.

Особености: Декоративно, медоносно и ядливо растение.

Обикновена очанка

(*Euphrasia rostkoviana* Hayne)

Сем. Живеничеви (*Scrophulariaceae*)

Описание: Едногодишно тревисто растение, дребно. Стъблото нежно, разклонено, червеникавокафяво, овласено, високо до 20 cm. Листата срещуположни, назъбени, яйцевидни, с власинки. Цветовете бели или бледорозови с лилави линии и жълто петно в долната устна, приседнали в пазвите на листата по върха на стъблото. Чашката сраснала до средата, четириръбеста, венчето четирилистно, сраснало, тръбесто, двуустно. Горната устна изкривена, по ръбовете завита назад. Долната устна по-голяма, триделна. Плодът многосеменна кутийка, разпукваща се в горната си част.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из горите, ливадите, поляните и пасищата; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Използва се цъфтящата надземна част на растението.

Действие: апетитовъзбуждащо, противовъзпалително, общоукрепващо.

Приложение: Усилва храносмилането. Употребява се за засилване на зрението, при стомашни киселини, жълтеница, бронхит, липса на апетит, стомашни и чревни болки. Вътрешно се ползва при възпалени лигавици на носа, гърлото, бронхите, против диария, като укрепително средство във вид на чай. Полезно е за промивки при очни възпаления, възпаления на клепачите, на слъзните торбички, петна на роговицата.

Особености: В по-големи дози билката е отровна! Да се приема само по лекарско предписание.

Ливадно (обикновено) орехче

(*Filipendula vulgaris* Moench)

Сем. Розоцветни (*Rosaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение с тънко коренище. Корените с вретеновидни или почти сферични грудковидни удебеления. Стъблата тънки, заоблени, изправени, достигат до 80 cm височина. Приосновните листа прекъснатоперести, с дълбоко връзани или перести двойки едри и дребни листчета. Цветовете с двоен околоцветник, съставени от 6 (5) бели или бледорозови венчелистчета. Цветовете събрани в метлицовидно съцветие. Плодовете мехунки.

Период на цъфтеж и плодоносене.

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из умерено влажни ливади и пасища; надморска височина до 1400 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Цветовете, които се събират в началото на цъфтежа (май–юни) и корените през есента след узряване на плодовете (август–септември).

Действие: пикочогонно, противоревматично, дезинфекциозно и противовъзпалително.

Приложение: Употребява се при възпаление на отделителната система, ревматизъм, стомашни и чревни болки, воднянка, подагра, глисти. Отварата се пие като потогонно средство при трудно уриниране, настинка, кашлица и хрема, сърцебол. Външно се прилага за промивки при бяло течение, за бани при рани и екземеми, изгаряния.

Особености: Декоративно растение. Грудковидните удебеления по корените на ливадното орехче са богати на скорбяла и могат да се ядат.

Горска ягода

(*Fragaria vesca* L.)

Сем. Розоцветни (*Rosaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренището хоризонтално. Надземните издънки дълги, пълзящи, вкореняващи се във възлите, излизат от пазвите на листата. Листата сложни тройни, с дълги до 20 cm дръжки, събрани в приосновна розетка. Цветоносните стъбла 5–30 cm високи, безлистни. Цветовете събрани в щитовидни съцветия. Имат двойна чашка и бели венчелистчета. Плодът лъжлив месест, покрит с дребни орехчета.

Период на цъфтеж и плодonoсене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодonoсене												

Разпространение на територията на парка: из гори, горски поляни и храсталаци; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Плодовете, които се събират преди презряване и листа, които се събират през периода май–юни.

Действие: пикочогонно, запичащо, противовъзпалително, спазмолитично, диуретично и общоукрепващо.

Приложение: Прилага се вътрешно при проблеми с храносмилането, диария, болести на черния дроб, анемия, липса на апетит, колики, жлъчни камъни, подагра и след боледуване от хепатит. Действа като разширява периферните кръвоносни съдове, понижава кръвното, засилва мускулите на матката и подпомага пикочоотделянето. Полезно е при неврастения, атеросклероза, левкемия, нощно напикаване, рак на гърлото, за гаргара при гингивит. Корените на ягодата се използват при маточни кръвотечения, белодробна туберкулоза, бронхиална асма, камъни в пикочния мехур, колити. Външно листата се ползват при хемороиди и кожни обриви.

Особености: Хранително и медоносно растение. Сокът от плодове изчиства лицето от петна.

Елвезиево кокиче

(*Galanthus elwesii* Hook fil.)

Сем. Кокичеви (*Amaryllidaceae*)

Описание: Луковично растение с почти кръгла луковича, обгърната от плътна обвивка от сухи и стари листа. Стъблото достига до 25 cm височина. Листата до 3 cm широки, в основата жлебовидни, на върха качулести. На върха на стъблото се развива един увиснал надолу цвят, в основата на който има ципест зеленикав прицветник. Околоцветникът с шест венчелистчета, външните три големи, бели, елиптични, а вътрешните три дребни, обратнояцевидни, със зелено петно на върха. Плодът жълтозелен, месест, с елипсоидни семена, разнасящи се след разпукване на зрелия плод.

Период на цъфтеж и плодосене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по влажни крайречни места; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: Защитен вид, включен в Приложение № 3 на Закона за биологичното разнообразие.

Лечебна дрога: Стръковете, които се събират през февруари–март.

Действие: укрепващо, противотуморно.

Приложение: Прилага се при парези от различен характер, за лечение на двигателни и сетивни нарушения – неврити, церебрални парези, парези на пикочния мехур и червата (особено след операция), мускулни дистрофии, периферни спазми. Кокичето се използва при старческо треперене, нарушение на зрението, отпадналост, загуба на равновесие и липса на концентрация. Засилва слюноотделянето и потоотделянето, стеснява зениците. Препоръчва се и при ракови заболявания.

Особености: Декоративно и медоносно растение. Да се употребява по лекарско предписание, тъй като в големи дози билката е токсична.

Ароматно еньовче, Лазаркиня

Galium odoratum (L.) Scop.

Сем. Брошови (*Rubiaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренището тънко, разклонено. Стъблата четириръбести, изправени, неразклонени, достигащи до 35 cm височина. Листата елиптични, разположени по 6–10 в прешлени. Цветовете бели, с дребни венчелистчета, събрани в сложно щитовидно съцветие на върха. Чашката недоразвита. Плодовете топчести орехчета, покрити с кукести власинки.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по сенчести и влажни букови гори; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: Под ограничен режим на събиране.

Лечебна дрога: По време или преди цъфтежа се събира цъфтящата част на растението.

Действие: отхрачващо, антисептично, против безсъние, диуретично.

Приложение: Вътрешно се приема при заболявания на жлъчния канал, хепатит, тромбоза, чревни колики, разширени вени, засилва сърдечната дейност. Използва се още при кашлица за отхрачване, пясък в жлъчката и бъбреците, задух, хистерия, болки в стомаха, безсъние и воднянка. Външно се прилага при незарастващи рани, фурункули и вторично инфектирани обриви по кожата.

Особености: Използва се и като подправка. На вкус е леко горчиво.

Обикновено киселиче

(*Oxalis acetosella* L.)

Сем. Киселичеви (*Oxalidaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренището тънко, покрито с месести червеникави останки от приосновните листа, пълзящо по повърхността на почвата. Листата излизат направо от коренището на дълги влакнести дръжки, тройни, листчетата обратносърцевидни. Цветовете единични, на дълги дръжки, превишаващи листата. Чашелистчетата пет, свободни, трайни. Венчелистчетата пет, свободни, бели с розови или виолетови жилки, често в основата с жълто петно. Плодът яйцевиден или продълговата петгнезна кутийка. Семената светлокафяви, надлъжно набраздени.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по влажни сенчести и крайточни места; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Събраната по време на цъфтеж прясна надземна част.

Действие: апетитовъзбуждащо, диуретично, болкоуспокоително.

Приложение: Нормализира понижената киселинност на стомашния сок, подобрява апетита и се прилага при ахиличен гастрит. Използва се като диуретично средство и като активно профилактично средство при атеросклероза. Прилага се и при чернодробни увреждания, придружени с жълтеница. Богато е на витамини и прилагането му съдействува за подобряване на появяващите се обикновено след зимата хиповитаминозни състояния.

Особености: Препоръчва се използването на киселичето в пресен вид. При приемането на по-големи количества може да доведе до раздразнение на бъбреците. Приемането на билката трябва да се ограничи при наличието на нарушения в кръвосъсирването, както и при склонност към гърчове.

Бяла овчарка

(*Petasites albus* (L.) Gaertner)
Сем. Сложноцветни (*Asteraceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренището месесто, пълзящо. Цветоносният стрък безлистък, с червеникави люспи, развива се преди листата, на върха образува гроздовидни съцветия, по време на цъфтежа висок до 40 cm, по време на плодоносенето до 80 cm. Листата се развиват след прецъфтяването, приосновните закръглено-сърцевидни, много едри, неравномерно назъбени, отгоре зелени, голи, отдолу светлосиви, гъстонапъстени, на дълга куха дръжка. Кошничките с двудомни цветове, бели до бледорозови и червеникави. Мъжките растения с малобройни тръбести периферни женски цветове и с многобройни безплодни двуполови цветове. Женските растения с многобройни периферни тръбести женски цветове, с многобройни безплодни езичести двуполови цветове.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по каменливи влажни места и край реките; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Употребяват се листата и коренищата, които се събират в края на вегетацията.

Действие: спазмолитично, омекчаващо, отхрачващо и потогонно.

Приложение: Под формата на запарка от листата и отвара от корена и коренището се използва при кашлица, а също за подобряване на апетита и храносмилането, при гастрит, язви и други възпаления на стомаха и червата. Омекчава възпалените лигавици. С пресни зелени листа се налагат рани. Притежава противораково въздействие.

Особености: Формира много едри листа, достигащи до над 60 cm в диаметър.

Лечебна момкова сълза

(Polygonatum odoratum (Miller) Druce)

Сем. Аспержови (*Asparagaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренището дебело, пълзящо. Стъблото ръбесто, дъговидно извито, достигащо до 50 cm височина. Листата елипсовидни, голи, отдолу синкавозелени, матови, с ясно изпъкнали жилки, приседнали, обхващащи стъблото, разположени последователно. Цветовете разположени по 1–2 в пазвите на листата, увиснали на дръжки, ароматични. Венчето тръбесто, бяло, с шест зеленикави яйцевидни зъбчета. Плодовете синкавочерни сочни ягоди.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из светли, сухи широколистни гори и храсталаци; надморска височина до 1400 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Коренища, които се събират през есента. Да не се събират и използват надземните части, в това число и плодовете, тъй като са вредни.

Действие: омекоотяващо, предизвиква повръщане, възстановява тъканите, противовъзпалително.

Приложение: Използва се като тоник, но действа също за облекчаване и успокояване на разстроен стомах. Предпазва от образуването на синини и стимулира тъканното възстановяване, когато се прилага като лапа. Препоръчва се за лечение на туберкулоза и менструални проблеми. Действа като кръвоспиращо средство, при ревматизъм, подагра, за компреси при контузии и подкожни кръвоизливи.

Особености: Декоративно и медоносно растение. Отровно растение. Да не се приема вътрешно, без лекарска препоръка.

Първата регистрирана употреба на билката е в Китай. В китайската медицина се смята за „ин“ тоник и като такъв е особено използван при проблеми, засягащи дихателната система, включително болки в гърлото, суха и дразнеща кашлица, бронхиални задръствания и болка в гърдите.

Малина

(*Rubus idaeus* L.)

Сем. Розоцветни (*Rosaceae*)

Описание: Полухраст, висок до 2,5 m. Коренището пълзящо. Едногодишните стъбла тревисти, със синкавозелен налеп, безплодни, с къси тънки шипчета. През втората година стъблата вдървяват, цъфтят и след образуването на плодовете умират, а пълзящото коренище дава нови издънки. Листата последователни, нечифтоперести, с 5–7 листчета, рядко тройни, отгоре почти голи, сивозелени, отдолу сребристо напльстени. Листчетата яйцевидни, заострени, неравномерно остро напилени, страничните почти приседнали, върхното листче по-едро. Цветовете събрани по няколко в метличести съцветия. Цветовете бели, на дръжка. Чашката и венчето с по пет листчета. Плодът сборен, червен, съставен от многобройни костилкови плодчета, лесно се отделя от коничното цветно легло.

Период на цъфтеж и плодосене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по скалните сипеи, сечища, пожа-рища, каменливи склонове и храсталаци; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Използват се цветовете, листата и плодовете.

Действие: запичащо, противовъзпалително, тонизиращо, общоукрепващо, потогонно, кръвоспиращо, противоревматично, температуропонижаващо, антивирусно.

Приложение: Използва се при чревни и стомашни болки, диарии, колики, главоболие, заболявания на дихателните пътища. Регулира храносмилането. Цветовете, плодовете и листата се използват при атеросклероза, високо кръвно налягане, след тежки инфекциозни заболявания, киселини в стомаха. Плодът повишава противотоксичната дейност на черния дроб и устойчивостта на организма към вирусни и инфекциозни заболявания. Външно се прилага при възпаление на гърлото, венците, конюнктивити, кожни обриви.

Особености: Хранително растение.

Тревист бъз

(*Sambucus ebulus* L.)
Сем. Бъзови (*Caprifoliaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренището пълзящо. Стъблото изправено, голо, набраздено, високо до 2 m. Листата нечифтоперести, с яйцевидни до яйцевидноланцетни, голи или овласени листчета, заострени, ситно назъбени. Цветовете с неприятна миризма, събрани във връхна плоска щитовидна метлица с три главни лъча. Чашката с пет зъбца. Венчето бяло, отвън червеникаво, петделно. Плодът ягодовиден, месест, черен с три кафяви семена.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по пустеещи буренясаи места, край пътища; надморска височина до 1000 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Използват се плодовете, коренът и цветовете на растението.

Действие: пикочогонно, слабително, общоукрепващо, тонизиращо.

Приложение: Действа при пясък в пикочния мехур. Корените се използват главно при воднянка и епилепсия. Листата във вид на лапи се ползват при подагра, гнойна ангина и подути крака. При ухапване от змия, куче или насекомо мястото бързо се натрива с листатата или се промива с отвара от тях. От плодовете се приготвя мармалад който се препоръчва при туберкулоза и хемороиди. При ракови заболявания и трудно уриниране се използва цветът, а корените се ползват при затлъстяване. Узрелите плодове са добро средство за възстановяване защитните сили на организма, след тежко боледуване, при настинка и противогрипно.

Особености: Части от растението са токсични. Да се взема под лекарски контрол.

Европейска дебриянка

(*Sanicula europaea* L.)

Сем. Сенникоцветни (*Apiaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренището вертикално, покрито с миналогодишни листни остатъци. Стъблото изправено, ръбесто, безлистно, до 0,6 m високо. Листата тъмнозелени, длановидно изрязани до основата на листната петура, разположени на червеникави дълги дръжки, излизаци от коренището. Цветовете дробни, бледорозови, събрани в съцветие сенник. Плодовете сферични, покрити с многобройни кукести шипчета. Има силен мирис и горчив вкус.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из влажни и сенчести гори, най-често в букови гори; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Използват се корените (изваждат се през есента) и надземната част на растението (събира се по време на цъфтеж).

Действие: затыгащо, кръвоспиращо, укрепително и противовъзпалително.

Приложение: Препоръчва се като средство при стомашни и чревни болки, диария, хемороиди. Използва се за лечение на дихателните пътища и стомашно-чревния тракт, за жабурене и гаргари при възпаление на устната кухина и гърлото. Употребява се при различни кръвоизливи, кръвотечение от носа, кръв в урината, обилна менструация, повръщане. Външно се прилага за налагане на гнойни рани, циреи, отоци, ревматизъм, за жабурене при зъбобол и гаргара при възпалени сливици и болки в гърлото.

Особености: Декоративно растение.

Кръглолистна каменолмка

(*Saxifraga rotundifolia* L.)

Сем. Каменоломкови (*Saxifragaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Стъблото в долната си част пухесто, в горната голо, високо до 60 cm. Приосновните листа събрани в розетка, с дълги дръжки, простоперести, с 3–7 двойки приседнали листчета. Средните стъблени листа перести с триделни клиновидни листчета, горните листа приседнали с 1–3 малки нишковидни листчета. Цветовете събрани в сложен сенник с 6–12 главни лъча, без обвивни листчета. Венчето петделно, отдолу бяло, влакнесто, без чашка. Плодът яйцевиден, разпадащ се на две половинки.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж						■	■	■				
Плодоносене								■	■	■		

Разпространение на територията на парка: по сухи тревисти места; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Използват се корените, като се събират в ранна пролет, март–април, преди развитието на растението или есента, октомври–ноември, след узряването на семената.

Действие: диуретично, пикочогонно, противовъзпалително.

Приложение: Употребява се при бронхит, кашлица, възпаление и камъни в бъбреците и пикочния мехур, безсъние, главоболие, подагра, ревматизъм. Ползва се външно за компреси на очите и плакнене на гърлото при катар и пречистване на дробовете. Външно се прилага за бани или компреси при циреи и екземи.

Особености: Декоративно растение.

Червена боровинка

(*Vaccinium vitis-idaea* L.)
Сем. Пиренови (*Ericaceae*)

Описание: Дребно вечнозелено храстче с полегнали или приповдигащи се клонки, високи до 30 см. Листата последователни, елиптични или обратно-овални, почти целокрайни, на върха закръглени или слабо врязани, отдолу със светлокафяви приседнали жлези. Цветовете събрани по 3–10 във връхни гроздовидни съцветия с гъсторесничести цветни дръжки. Чашката с 4–5 зъбеца, железисторесничеста. Венчето кълбесто, бледорозово, Плодът сферична, полусочна, червеникава ягода.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по камениливи и скални поляни и иглолистни гори; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Листата, които се събират преди цъфтежа и плодовете, които се събират след узряването.

Действие: общоукрепващо, успокояващо, храносмилателно, потогонно, пикочогонно, противовъзпалително, кръвоспиращо, антиасматично, противоревматично.

Приложение: Отвара от червени боровинки се препоръчва при заболявания на бъбреците, при дезинтерия, скорбут и за гаргара при ангина. Сокът от плодовете е полезен при трескави състояния, липса на апетит, хипертония, кожни заболявания. Настойките и отварата от листата и клонките се приемат при хипо- и авитаминози, грип, главоболие, запек и диария, възпалителни процеси в бъбреците и пикочния мехур, диабет, ревматизъм, подагра, при сърдечни заболявания, нощно напикаване при деца.

Особености: Плодовете съдържат много витамини и се консумират директно.

Червена калина

(*Viburnum opulus* L.)
Сем. Бъзови (*Caprifoliaceae*)

Описание: Разклонен храст или дърво, високо до 4 m. Кората на старите стъбла и клони напукана, а на младите гладка, сивокафява с червеникав оттенък. Листата срещуположни, длановидно нарязани, три-до петделни, отдолу влакнести. Цветовете бели, събрани в щитовидни съцветия на върха на клоните. Плодовете овални, лъскави, червени, сочни, със силно горчив вкус.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из храсталаците и горите, край потоците; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Използва се кората на стъблата и клоните, събрани през ранна пролет.

Действие: успокояващо, кръвоспиращо, противотемпературно, пикочогонно, потогонно и слабително.

Приложение: Прилага се при различни кръвотечения, скъсява времето на кръвене, понижава артериалното налягане. Използва се и при белодробни възпаления с кашлица, при болки и спазми на стомаха и червата, при сърдечни и бъбречни заболявания като противооточно средство. Помага при болезнена менструация, против авитаминоза, действа успокояващо. Корите на калината се употребяват и като противотемпературно средство, при хемороиди, диария, стомашно-чревни възпаления, при болести на черния дроб и жлъчката, простудни заболявания. Външно се използва за промивки на рани, за налагане при изгорено, за гаргара при гърлобол.

Особености: Декоративно растение.

Жълта самакитка

(*Aconitum lycoctonum* L.)
Сем. Лютикови (*Ranunculaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение с добре развит главен корен. Стъблото изправено, кухо, ръбесто, високо до 140 cm. Листата последователни, долните с дълги дръжки, горните приседнали, дланевидно нарязани. Съцветията гроздовидни, върхни. Околоцветникът бледожълт, с къса дръжка. Прицветниците нарязани или линейни, по дълги от цветните дръжки. Цветът неправилен, шлемът цилиндричен, покрит с редки власинки или гол. Нектарниците разположени високо в шлема, завити охлювидно, на дръжки. Плодовете мехунки, свободни или слабо сраснали в основата. Семената кафяви, четиристенни с тъпи ъгли.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по каменисти и тревисти места, край потоци; надморска височина от 650 m до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Събират се корените и надземната част на растението.

Действие: болковъзпиращо, антиревматично, хомеопатично, болкоуспокояващо, антиревматоидно.

Приложение: Прилага се при висока температура, слънчево изгаряне, слънчев удар, невралгии, лицеви парализи, безпокойство, безсъние, сърцебиене, високо кръвно налягане. Облекчава болки в ставите, ревматизъм, простуда, кръвотечения, катарални заболявания, заболявания на лигавиците.

Особености: Силно отровно растение. Декоративно растение. В миналото самакитката е била използвана за откриване на върколаци. Цветът от растението се доближавал до гърдите на заподозрения и ако се появяла жълтеникава сянка, това било доказателство, че е върколак. Нарича се още "вълче биле", тъй като европейските селяни някога защитавали добитъка си от вълци, като оставяли месо, напоено с отровния сок на растението. От самакитка също се правели любовни отвари и тъй като трудно се определяла дозата, понякога това имало фатални последици за влюбените.

Сладколистно клинавче

(*Astragalus glycyphyllos* L.)
Сем. Бобови (*Fabaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Стъблото голо, силно разклонено и полегнало по земята, дълго до 2 m. Листата нечифтоперести, последователни, с 4–6 двойки елиптични до удълженояйцевидни целокрайни листчета, тъпи, отгоре голи. Прилистниците ланцетни, свободни. Съцветията гъсти, по-къси от листата. Цветовете събрани в рехаво съцветие. Чашката звънчевидна, с шиловидни зъбци, гола или покрита само с бели власинки. Венчето зеленикавожълто, флагчето в основата стеснено, на върха връзано, крилцата закръглени, ладийката силно извита. Бобът дълъг, сърцевидно извит, гол.

Период на цъфтеж и плодосене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж						■	■	■				
Плодоносене							■	■	■			

Разпространение на територията на парка: из гори, горски поляни и храсталаци, по скалисти места; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Надземните части, брани по време на зреенето на плодовете.

Действие: отхрачващо, диуретично, слабително, потогонно, противовъзпалително, лактогонно, анаболно, болкоуспокоително.

Приложение: Използва се при катарии на горните дихателни пътища, при заболявания на бъбреците, при затруднено уриниране и камъни. Действа болкоуспокояващо при радикулит, ревматизъм, ставни болки. Употребява се при болки и подуване на стомаха, възпаление на пикочния мехур и бъбреците, високо кръвно налягане, безплодие, нередовна менструация, за увеличаване млякото на кърмачките. Повишава имунитета и се бори успешно с раковите клетки.

Особености: Декоративно растение.

Малък меденик

(*Cerinth minor* L.)

Сем. Грапаволистни (*Boraginaceae*)

Описание: Двугодишно, по-рядко едногодишно или многогодишно растение. Стъблото право, голо, в горната си част разклонено, високо до 60 cm. Приосновните листа (изсъхват рано) продълговатолопатовидни, постепенно стеснени в крилата дръжка, долните стъблени листа продълговатоланцетни, горните яйцевидни, обхващащи стъблото със сърцевидната си основа, често с бели петна, целокрайни, последователни. Цветовете жълти, разположени в пазвите на листата на дълга дръжка, при основата си със сърцевидни прицветници. Чашката почти до основата си разсечена на пет нееднакви тъпи дяла, по края ресничеста. Венчето тръбесто, правилно, почти два пъти по-дълго от чашката, разсечено до половината от дължината си, с пет изправени зъбеца, при основата им често с яркочервени петна. Плодът се разпада на четири яйцевидни, закръглени орехчета.

Период на цъфтеж и плодосене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по тревисти и каменливи места; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Събират се стръковете по време на цъфтежа до образуване на първите зелени плодчета, като се отрязва цялата облистена надземна част на растението.

Действие: противовъзпалително, нервоукрепващо, против зъбобол.

Приложение: Използва се против копривна треска, за закрепване на венците, против нервно разстройство, за увеличаване млякото у кърмачките. Отварата от стръковете се използва против зъбобол.

Особености: Медоносно и декоративно растение. В народната ветеринарна медицина се ползва за лекуване на подути гърди у животните. В някои краища на страната наричат растението "проклетия" използвало се е за правене магии, възбуждане чувство на омраза и изпълнение на зли мисли.

Вълнест напръстник

(*Digitalis lanata* Ehrh.)

Сем. Живеничеви (*Scrophulariaceae*)

Описание: Многогодишно или двугодишно тревисто растение с вдървяло хоризонтално коренище. Стъблото неразклонено, изправено, тъмно лилаво, в долната си част голо, а в горната влакнесто, високо до 1 m. Листата последователни, приосновните листа продълговати, с дръжки, а горните листа ланцетни, заострени и приседнали. Цветовете с двоен околоцветник, събрани във върхно гроздовидно съцветие. Венчето издуто двуустно с дълъг и извит надолу дял, сивожълто с виолетови жилки. Плодът яйцевиден, многосеменна, овласена кутийка.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по тревисти и каменисти места в храсталаци и в разредени гори; надморска височина до 1300 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Листата, които се събират по време на пъпкуване и цъфтеж.

Действие: нормализира сърдечния ритъм, диуретично.

Приложение: Подобрява сърдечната дейност, усилюва диурезата, забавя сърдечната честота, понижава венозното налягане и нормализира сърдечния ритъм. Често се използва за лечение на хронична сърдечна недостатъчност. Използва се още при воднянка, маточни кръвотечения, скрофулоза, болки в стомаха и червата. Противопоказно е за боледуващи от камерна тахикардия и хиперкалциемия.

Особености: Декоративно растение. Силно отровно. Поради отровността и способността да се натрупва в организма употребата трябва да става само под лекарски контрол.

Планински миризлив бурен

(*Sideritis montana* L.)
Сем. Устоцветни (*Lamiaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Стъблото изправено, просто или слабо разклонено, високо до 40 cm. Листата срещуположни, продълговатоланцетни, долните с къса дръжка, горните приседнали, целокрайни или с по няколко зъбеца на върха. Цветовете дребни, на къса дръжка, събрани в прешлени, с прицветници, които не се различават или слабо се различават от стъблените листа. Чашката тръбестозвънчевидна, правилна, с десет жилки и пет зъбеца, завършващи с късо бодилче. Венчето двуустно, по-късо от чашката, светложълто, като след прецъфтяване става кафяво.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по сухи каменливи места; надморска височина до 1300 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Събира се надземната част по време на цъфтежа—юни—юли.

Действие: откашлячно, омекчава възпалени лигавици, антибактериално и антиоксидантно.

Приложение: Препоръчва се при всички видове кашлица, бронхит, бронхиална астма и др. Влияе много добре при всякакви чернодробни заболявания.

Особености: Медоносно растение. Отровно растение.

Жълт равнец

(*Achillea clypeolata* S. et S.)

Сем. Сложноцветни (*Asteraceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Стъблото просто, цялото гъсто овласено с бели власинки, достига до 60 cm височина. Листата ланцетни, пересто-наделени, разположени срещуположно. Приосновните листа на къса дръжка, а горните стъблови приседнали, като най-долните листни дялове почти обгръщат стъблото. Цветовете златистожълти, събрани в съцветие кошничка. Езичестите цветове закръглени, свободната им част много по-къса от обвивката. Цветните кошнички събрани в щитовидно съцветие с ланцетни обвивни листчета. Плодовете сплескани, без хвърчилка.

Период на цъфтеж и плодносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодносене												

Разпространение на територията на парка: по каменливи и скалисти места, предимно върху варовит терен; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: Балкански ендемит.

Лечебна droga: Събират се стръковете и цветните кошнички по време на цъфтежа.

Действие: апетитовъзбуждащо, кръвоспиращо, болкоуспокояващо, ободряващо, противозъпалително.

Приложение: Използва се при хемороиди, кръвоизливи, стомашно-чревни атонии, нощно напикаване, бъбречни възпаления, болни венци, чернодробни и жлъчни заболявания. Прилага се при малария, ревматизъм, глисти. Външно се употребява против циреи и рани.

Особености: Декоративно растение. При продължително приемане и в големи количества действа токсично!

Лечебен камшик

(*Agrimonia eupatoria* L.)
Сем. Розоцветни (*Rosaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Стъблото изправено, покрито с твърди власинки, високо до 1 m, облистено само в долната си част. Листата нечифтоперести, отделните листчета продълговатоланцетни, назъбени, отгоре тъмнозелени, отдолу сивовлакнести. Цветовете правилни, златистожълти, събрани в гроздовидни съцветия на върха на стъблото. Плодът с неправилна сферична форма, покрит с кукести израстъци.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж						■	■	■				
Плодоносене							■	■	■			

Разпространение на територията на парка: из храсталаци и ливади; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Събират се облистените надземни части в период на цъфтеж. Надземната част на растението се отрязва на разстояние до 25 cm от върха надолу, като се отстраняват дебелия стъбла.

Действие: запичащо, жлъчегонно, апетитовъзбуждащо, диуретично, противовъзпалително, кръвоспиращо и антисептично.

Приложение: Използва се като жлъчегонно средство при чернодробни заболявания, камъни в жлъчния мехур, като запичащо средство (при диарии), като пикочогонно и потогонно средство (при простуда, отоци, бъбречни заболявания и др.). По-рядко се прилага при възпаление на кожата (дерматит, циреи и др.), атония на пикочния мехур със затруднено уриниране, нощно напикаване, ревматизъм. Използва се и при хемороиди, кървящи венци, за промивка на варикозни язви. Препоръчва се за гаргара при възпаление на гърлото и при ларингит.

Особености: няма.

Лютиковидна (жълта) съсънка

(*Anemone ranunculoides* L.)
Сем. Лютикови (*Ranunculaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренището дълго, хоризонтално, цилиндрично, покрито с люсповидни листа. Стъблата изправени, голи или рядко овласени. Приосновните листа липсват или единични, дълбоко триделни, на дълги дръжки, стъбловите листа три, дланевиднотриделни, разположени на къси дръжки или приседнали. Цветовете жълти, един или два, венчето с пет, рядко повече венчелистчета. Плодовете сборни, увиснали, съставени от яйцевидни овласени орехчета.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из влажни сенчести широколистни гори и храсталаци, най-често в букови и габъррови местообитания; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Събира се надземната част на растението.

Действие: болкоуспокояващо, антипиретично, успокоява нервите.

Приложение: Приемът на жълтата съсънка предизвиква нахлуване на кръв в засенатото място и така подобрява кръвообръщението. Може да лекува различни възпаления. Приготвя се тинктура от набраните по време на цъфтеж цветове. Сравнително рядко се използва в билковата медицина.

Особености: Декоративно и медоносно растение. Отровно растение. Задължително съсънката да се приема под лекарско наблюдение. В никакъв случай билката не може да се приема от бременни жени или от хора, които имат проблеми с бъбреците, защото може да предизвика редица усложнения.

Обикновена вълча ябълка

(*Aristolochia clematitis* L.)
Сем. Копитникови (*Aristolochiaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренището късо, пълзящо. Стъблото право, неразклонено, набраздено. Листата последователни, с дълги дръжки, сърцевидни или бъбрековидни, жълтозелени, с изпъкнали по долната им страна жилки, отгоре по-тъмни, отдолу по-светли. Цветовете в групички (до седем), разположени в пазвите на листата. Околоцветникът тръбест, в долната си част слабо разширен, а горната му част продължена във вид на езиче. Плодът обла, крушообразна кутийка, с множество плоски семена.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по влажни места край пътищата; надморска височина до 700 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Събира се корена, като рядко се предписва и надземната част заедно с корена.

Действие: болковъзпиращо, антисептично, пикочогонно, потогонно, противоревматично.

Приложение: Вътрешно се прилага в малки дози под форма на настойка при стомашна атония, като диуретично и потогонно средство. Билката разширява кръвоносните съдове, увеличава сърдечните съкращения и понижава маточните контракции. Употребява се при високо кръвно налягане, треска, ревматизъм, подагра, кашлица. Прилага се външно под форма на отвара за бани и компреси при гнойни възпаления (циреи), кожен сърбеж, протрита кожа.

Особености: Отровно растение. Ползва се само под лекарски контрол. Притежава особена плодова миризма. На някои места го считат за плевелно растение.

Обикновен блатняк

(*Caltha palustris* L.)

Сем. Лютикови (*Ranunculaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение с коренище. Стъблото кухо, гладко, полегнало или изправено, слабо разклонено с височина до 80 см. Листата тъмно-зелени, много лъскави, цели, голи, кожести, по ръба леко назъбени, закръглени със сърцевидна до бъбрековидна форма, последователно разположени. Приосновните листа по-големи с дълга дръжка, а стъблените листа по-малки с къса дръжка или дори приседнали. След цъфтежа листата потъмняват. Цветовете лъскави, златистожълти, разположени на дръжка, единично или по няколко на върха на стъблото. Околоцветникът прост, съставен обикновено от пет, рядко от повече жълто обагрени листчета. Плодът съставен от 5–15 мехунки, от които излизат семената след като мехунките се разпукнат.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по слънчеви, заблатени, мочурливи ливади и поляни, край потоци и реки; надморска височина от 400 m до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Цялата надземна част на растението, която се събира по време на цъфтежа.

Действие: противовъзпалително, обезболяващо, противоанемично, против треска, противотуморно.

Приложение: В малки дози извлек от билката се прилага при нарушение на обмяната на веществата, при простуда, при изгаряния, при хронични екземаи.

Особености: Силно отровно. Да се прилага само под лекарски надзор! При консумация причинява тежки отравяния.

Космат зановец

(*Chamaecytisus hirsutus* (L.) Link)
Сем. Бобови (*Fabaceae*)

Описание: Храст с височина до 1 m, разклонен от основата си. Стъблата вдървенели, с изправени или възходящи овласени клонки по тях. Листата тройни, с обратнойцевидни листчета. Цветовете разположени по 2–4 единично или в пазвите на листата по дължината на клонките. Цветовете двуустни, жълти с кафяви петна. Плодът боб, съдържащ между 4 и 8 семена. Семената светлокафяви, гладки, с лещовидна форма.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: като храстов подлес във всички видове гори; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Събира се надземната част на растението.

Действие: пречистващо, антиревматично, против главоболие.

Приложение: Отвара от млади клонки и листа се ползва за пречистване на кръвта при скрофули и ревматизъм. Отвара от космат зановец помага и при главоболие.

Особености: Декоративно растение. Отровно растение. Предполага се, че наименованието на растението на латински идва от името на гръцкия остров Kythnos, където се смята, че е намерено за първи път.

Прещип

(*Chamaespartium sagittale* (L.) Gibbs)
Сем. Бобови (*Fabaceae*)

Описание: Полухраст, висок до 50 cm. Стъблата многобройни, стелещи се по земята, силно сплескани и широко крилати, съставени от отделни членчета. Листата малобройни, прикрепени единично само по възлите, прости, приседнали, целокрайни. Цветовете жълти, събрани по върховете на разклоненията в главести съцветия. Чашката тръбеста, с пет сраснали до 2/3 от дължината им листчета, двуустна, със зъбци. Венчето с голо флагче и космата ладийка, крилцата стеснени в основата си, голи. Бобът сплескан, линеен, влакнест.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по каменливи и скални поляни, из храсталаци и тревисти места; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Събират се цветовете, листата и целите стръкове на растението.

Действие: против умора и отпадналост, предизвиква повръщане.

Приложение: Ползва се като пикочогонно и повръщателно средство. Помага и при състояния на силна нервност, отчаяние и меланхолия. Отвара от стръковете се употребяват против подагра и ревматизъм. При ревматизъм може да се ползва и външно с налагане на лапи.

Особености: Декоративно растение.

Змийско мляко

(*Chelidonium majus* L.)
Сем. Макови (*Papaveraceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Стъблата разклонени в горната част, сивоовласени, до 60 cm високи. Листата мъхести, перестонаделени, отгоре зелени, отдолу сивозелени. Долните листа с дълги дръжки, стъблените листа с къси дръжки, а връхните листа седящи. Цветовете жълти, събрани по 2–6 в сениковидни съцветия. Чашката двулистна, опадаща. Венчето четирилистно. Тичинките многобройни. Плодът дълга, едногнездна, шушулковидна кутийка, разпукваща се на 2–4 дяла.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из каменисти, влажни, сенчести места, храсталаци и разредени гори; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Използват се както надземната, така и подземната част на растението и прясният сок от него.

Действие: болкоуспокоително, противогърчево, спазмолитично, жлъчегонно, противовъзпалително.

Приложение: Употребява се при храносмилателни смущения, жълтеница, камъни в жлъчката, глисти, хемороиди, нередовна менструация. Външно се прилага сокът от корените и стъблото за мазане на брадавици, мазоли, лишеи, краста.

Особености: Цялото растение при нараняване изпуска оранжев млечен сок. Отровно растение. Лечението трябва да се провежда само при предписание и наблюдение от лекар (може да предизвика възпаление на лигавицата на стомаха и червата с диария, обща слабост, гърчове).

Обикновен дрян

(*Cornus mas* L.)

Сем. Дряннови (*Cornaceae*)

Описание: Храст или дърво, високо до 8 m, с дълбока коренова система. Младите клонки влакнести и зеленикави, по-късно голи. Листата срещуположни, прости, целокрайни с яйцевидна или елиптична форма. Цветовете жълти, събрани в сенниковидни съцветия с четири обвивни листчета. Чашката едва забележима, съставена от четири зъбчета. Цъфти преди разлистването. Плодът костилков, продълговат, с червена месеста част.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из гори и храсталаци; надморска височина до 1300 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Използват се плодовете, които се събират след узряването.

Действие: запичащо, кръвоспиращо, противотемпературно, противовъзпалително, противоанемично, укрепващо.

Приложение: Прилага се отвара от плодовете основно при простуда, треска с висока температура и стомашно-чревни разстройства. Отварата действа и за успокояване при възпалени венци. Използва се още при кръвоизливи на стомашно-чревния тракт, колит, подагра, анемия, заболявания на пикочните пътища, пясъци и камъни в бъбреците. Специално корите от младите клонки се използват за лечение на блатна треска. Отвара от дряннова кора лекува много силен страх.

Особености: Декоративно и техническо растение. Дървесината е много ценна, благодарение на изключителната си твърдост. Кората и листата боядисват в жълта окраска.

Висока жълтуга

(*Genista tinctoria* L.)

Сем. Бобови (*Fabaceae*)

Описание: Храст, достигащ до 1 m височина. Стъблата приповдигащи се или изправени, голи или в горната си част гъсто влакнести. Листата прости, целокрайни, заострени, отгоре голи, отдолу влакнести, с дребни, шиловиднозаострени прилистници, разположени последователно. Цветовете жълти, събрани в рехави гроздовидни съцветия по върховете на стъблото и разклоненията му. Чашката тръбеста, в горната си част двуустна с пет зъбеца. Плодът прав или сърповидно извит боб.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по храсталаци, просветлени гори и тревисти места; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Използва се надземната част на растението, събрана през време на цъфтежа – юни - август.

Действие: пикочогонно, кръвоспиращо и слабително, възбужда центъра на дишането, повишава кръвното налягане.

Приложение: Прилага се при камъни в бъбреците, подагра, ревматизъм, сърдечна невроза. Препоръчва се още при чернодробни и далачни възпаления, мокър лишей, болести на щитовидната жлеза. Външно се използва за налагане при изкълчено, набито, гнойни рани, хемороиди.

Особености: Декоративно, медоносно и техническо растение. Съдържа багрилото генистеин, придаващо жълтата окраска на цветовете и се ползва при боядисване.

Жълта мъртва коприва

(*Lamiastrum galeobdolon* (L.) Ehrend. et Polatschek)

Сем. Устоцветни (*Lamiaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Цветоносните стъбла стерилни, полегнали, вкореняващи се, до 50 cm високи. Листата разположени срещуположно, с яйцевидна форма, назъбени, зелени, понякога изпъстрени със сребристобели петна, като тези на стерилните стъбла се запазват и през зимата. Горните листа по-малки. Цветовете двуустни, с жълто венче, събрани по 2–15 в прешлени. Плодът сух, при узряване се разпада на четири яйцевидни черни орехчета.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из букови и смесени гори; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Използват се листата и цветовете на растението, събрани по време на цъфтежа.

Действие: спазмолитично, стягащо, диуретично, отхрачващо, кръвоспиращо, кръвопречистващо.

Приложение: Помага при тежки коремни и менструални болки, при болезнено уриниране, пикочоотделителни заболявания, парене при уриниране, тежки бъбречни заболявания и при ексудативен перикардит. Цветовете могат да се употребяват при смущения в храносмилането, при скрофули и кожни обриви. Препоръчва се против парализа и простудяване на пикочния мехур и при възпаление на бъбреците. Външно се прилагат компреси при язви и разширени вени.

Особености: Декоративно растение.

Обикновена луличка

(*Linaria vulgaris* Mill.)

Сем. Живеничеви (*Scrophulariaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Стъблото изправено, с безплодни издънки при основата си, високо до 60 см. Листата последователни, приседнали, целокрайни, най-често с по една жилка, линейни, голи, заострени. Съцветието гъсто, гроздовидно, с 5–30 цвята, с дръжка, с ланцетни прицветници, по-дълги от цветната дръжка или равни на нея. Оста на съцветието, цветните дръжки и по-рядко чашката с жлезисти власинки. Чашката петделна, с овални дялове. Венчето, жълто, двуустно, със затворено устие и заострена шпора. Плодът топчеста, двугнезна кутйка.

Период на цъфтеж и плодосене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по тревисти места, край пътища и като плевел; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Събират се цъфтящите облистени части, отрязани на около 30 см от върха.

Действие: умерено очистително, диуретично, жлъчегонно, болкоуспокояващо.

Приложение: Препоръчва се при катар на пикочния мехур, запек, чревна атония, главоболие с повръщане, незадържане на урината. Външно се прилага под форма на лапи при циреи, фурункули, хемороиди, ухапване от насекоми. Във вид на отвара се използва при възпаления на очите и на клепачите. Отводняващото и засилващото обмяната действие може да е полезно при отоци и напълняване.

Особености: Медоносно и декоративно растение. В значително по-големи от препоръчаните количества, билката може да раздразни стомаха, да предизвика диария, затруднено дишане, нарушаване на сърдечната дейност.

Пълзящо ленивче

(*Lysimachia nummularia* L.)
Сем. Игликови (*Primulaceae*)

Описание: Многогодишно, тревисто растение. Стъблото голо, слабо разклонено, пълзящо, високо до 50 см. Листата срещуположни, заобленояцевидни, с къси дръжки, разположени в една плоскост (върху почвата). Цветовете разположени по 1 или 2 в пазвите на листата. Чашката петлистна, почти несраснала. Венчето жълто, петделно, дисковидно, сраснало в основата. Плодът почти сферична, разпукваща се по пет шева кутийка с много семена.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж						■	■	■	■			
Плодоносене								■	■	■		

Разпространение на територията на парка: по влажни крайпоточни места, из заблатени мочурливи ливади; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Използва се цъфтящата надземна част.

Действие: противовъзпалително, антиревматоидно.

Приложение: Препоръчва се вътрешно и външно при диарии и дизентерия, възпаления на устната кухина, при рани и кожни възпаления. Под форма на лапа се прилага при скрофули и при мускулен и ставен ревматизъм, при рани и отоци.

Особености: Декоративно растение.

Драка

(*Paliurus spina-christi* Mill.)
Сем. Зърникови (*Rhamnaceae*)

Описание: Силно разклонен бодлив храст с височина до 3 m. Листата елипсовидни, кожести, голи, лъскави, разположени последователно почти в два реда. Листните дръжки по-къси от петурата. Прилистниците видоизменени в два твърди, къси, кафяви бодила, от които единият е по-дълъг, изправен, а другият по-къс и извит назад. Цветовете дребни, правилни, паничковидни, събрани в пазвени гроздовидни съцветия. Венчето жълтозеленикаво, по-късо от чашката. Плодът почти кръгла, суха неразпуклива кутийка, обхваната от сухо, по края вълновидно плоско, ципесто, кафяво крило.

Период на цъфтеж и плодносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодносене												

Разпространение на територията на парка: предимно по варовити, скални и каменливи места, рядко в изредени ксерофилни дъбови гори, на слънчеви изложения; надморска височина до 600 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Използват се плодовете след узряването им.

Действие: отхрачващо, спазмолитично, противовъзпалително, запичащо, дезинфекционно.

Приложение: Използва като отхрачващо средство, за успокояване на спастична кашлица. Прилага се при магарешка кашлица и хронични бронхити. Препоръчва се за лечение на хипертония, дезинтерия и някои кожни заболявания (екземи и др.).

Особености: Декоративно и техническо растение. Ползват се дъбилните и багрилните му качества. Отровно растение.

Сребролистно прозорче

(*Potentilla argentea* L.)
Сем. Розоцветни (*Rosaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Стъблото право или разклонено, силно овласено с прави и къдрави власинки, сребристобяло, високо до 40 см. Листчетата на приосновните листа с 5–7 тъпи зъбчета, сребристобели. Стъблените листа приседнали, силно изрязани. Цветовете единични, с дълги дръжки. Чашката петлистна, овласена със сребристи власинки. Венечните листа пет, свободни, обратносърцевидни, яркожълти.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по каменисти места, пасища и поляни, крайнини на гори; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Използва се надземната част на растението.

Действие: стягащо, кръвопречистващо.

Приложение: Отварата от цялата билка действа стягащо и служи за пречистване на кръвта. Употребява се и против болки в стомаха и червата, диария, дизентерия, хемороиди, малария, за компреси при очни проблеми. Прилага се при ухапване от усойница чрез налагане с лапи и пиене на отварата. Също се използва при гингивити и стоматити.

Особености: Декоративно растение.

Горско прозорче

(*Potentilla erecta* (L.) Rausch.)
Сем. Розоцветни (*Rosaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренището късо, цилиндрично, отвън тъмнокафяво, вътре кървавочервено. Стъблото право или ниско прилегнало, разклонено, високо до 30 cm. Приосновните листа петделни, събрани в розетка, по време на цъфтежа загиват. Стъблените листа седящи, триделни, но с големите прилистници изглеждат петделни. Листчетата на листата продълговато обратнойцевидни или ланцетни, в горната си част назъбени. Цветовете единични, дребни, на дълги дръжки, разположени срещу листата или в разклоненията на стъблото. Чашката от два кръга от по четири листчета. Венчелистчетата четири на брой, жълти, в долната част с оранжево петно.

Период на цъфтеж и плодносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж						■	■	■				
Плодносене								■	■			

Разпространение на територията на парка: по мочурливи и влажни ливади; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Коренищата се събират есента след прецъфтяването.

Действие: затыгащо, противовъзпалително, спазмолитично, кръвоспиращо.

Приложение: Добро средство при диарии и дизентерии, стомашно-чревни катарии, стомашна язва. Препоръчано е и при жълтеница, чернодробни заболявания, подагра, ревматизъм. Прилага се външно за мазане при възпаление на лигавицата на устата и при кървене на венците. Ползва се отвара като компреси при рани, хемороиди, мокри екзема, напукана кожа, контузии с подкожни кръвоизливи и като промивка при бяло течение у жената.

Особености: Според народните поверия, се казва, че ако растението се носи като амулет, животът ще бъде съпътстван от любов, мъдрост, здраве и сила.

Лечебна иглика

(*Primula veris* L.)

Сем. Игликови (*Primulaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренището късо, с дълги цилиндрични корени. Цветното стъбло изправено, без листа, високо до 35 cm. Листата лопатовидни, грапави, стесняват се в широка дръжка, събрани в приосновна розетка. Цветовете правилни, петчленни, златистожълти, събрани в сениковидно съцветие. Чашката звъневидна. Венчето жълто и фуниевидно. Плодът яйцевидна, гола, разпуклива кутийка, с 8–10 триъгълни зъбчета.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж		■	■	■								
Плодоносене						■	■	■	■			

Разпространение на територията на парка: из ливади и редки широколистни гори и храсталаци; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: Под ограничен режим за събиране. Видът е включен в Приложение №4 на Закона за биологичното разнообразие.

Лечебна droga: Събират се листата (март–април), цветовете (март–юни), коренищата и корените (март–юни).

Действие: кръвопречистващо, укрепващо, антитоксично, болкоуспокояващо, отхрачващо, диуретично, антиревматично.

Приложение: Използва се при кашлица, астма, настинки, коклюш, бронхиален катар. Приема се като болкоуспокояващо при ревматизъм и артрит. Помага още при безсъние, главоболие, мигрена, епилепсия и неврози. Действува при възпаления на сърдечния мускул, воднянка и склонност към апоплектичен удар. Външно се прилага при ставни болки, подагра, слънчеви изгаряния, мигрени и лицеви невралгии.

Особености: Декоративно и техническо растение. Възможно е да предизвика кожни алергични реакции. Противопоказно е за бременни жени и хора свръхчувствителни към аспириин.

Обикновено глухарче, радика

(*Taraxacum officinale* L.)

Сем. Сложноцветни (Asteraceae)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренът дебел, вретеновиден. Стъблото силно скъсено, с приосновна листна розетка. Листата прости, надлежни и голи. Цветовете езичести, жълти, събрани в съцветие кошничка. Кошничката разположена на дълга, куха дръжка. Плодовете светлокафяви плодосемки, на върха стеснени в човчица с бяла разперена хвърчилка.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из ливади, поляни и тревисти места; надморска височина до 1300 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Събира се цялото растение с корена преди цъфтеж – април–май, а само корените се събират през периода октомври–ноември.

Действие: кръвопречистващо, апетитовъзбуждащо, антитоксично, жлъчегонно, пикочогонно, противоглистно, успокоително, противоревматично.

Приложение: Вътрешно се ползва за възбуждане на апетита и храносмилането, при диспепсия със запек, при болести на черния дроб, жълтеница, хемороиди, като кръвоочистително средство. Ползва се против атеросклероза, безсъние, мускулен ревматизъм. Способства за производството на инсулин. Външно се ползва при екземи, рани, панарициуми. Млечният сок изчиства помътняването на роговицата. Особено полезно за отслабнали и анемични болни.

Особености: Младите листа имат добър вкус и се ползват за салата. По-старите листа се ползват за супи и гарнитури. Корените служат за заместител на кафето. Медоносно растение.

Обикновен подбел

(*Tussilago farfara* L.)

Сем. Сложноцветни (Asteraceae)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренът тънък, дълъг, разклонен. Първоначално се развива кафяво стъбло, покрито с люспести черевеникави листа, с една жълта кошничка на върха. Кошничката съставена от вътрешни тръбести и периферни езичести цветове, с обвивка от линейноланцетни листчета. Всички цветове жълти. След прецъфтяване на цветовете се развиват сърцевидни листа до 30 см в диаметър, по ръба назъбени, отдолу беловълнести, а отгоре голи и тъмнозелени. Плодосемките снабдени с хвърчилки за по-лесно разнасяне от вятъра.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по влажни сипеи, изкопи, край реки; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Използват се по-младите листа и цветните кошнички.

Действие: отхрачващо, омекчаващо, общоукрепващо, тонизиращо, противовъзпалително.

Приложение: Много добре се отразява при лечение на ларингити и остри катарии на горните дихателни пътища, при бронхити, бронхиална астма. Ползва се при възпаление на пикочните пътища, възпалителни процеси в белия дроб и стомашно-чревния тракт. Отварата от листата или размачканите листа действуват облекчително при възпаление на вените на краката и при кожни възпаления. Външно се прилага при рани, язви и циреи, за налагане при изгорено и набито, за промивки при възпаление на очите.

Особености: Декоративно растение.

Петнист змиарник

(*Arum maculatum* L.)

Сем. Змиарникови (*Araceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение с овални или цилиндрични грудки. Листата стреловидни или копиевидни, понякога с тъмни петна, разположени на дълги дръжки. Цветовете разделнополови, дребни, събрани в съцветие кочан. Женските цветове разположени в долната част на съцветието, а мъжките в горната част. Покривният лист на съцветието с фуниевидна форма, зеленикав отвън и жълтозелен отвътре, обхваща изцяло съцветието. Плодът сочна, оранжева ягода. Семената леко странично сплеснати.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из снечести гори и храсталаци; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Грудките, които се събират през пролетта (при поява на листата) или есента (след узряване на плодовете).

Действие: болкоуспокоително, противовъзпалително, откашлечно, антиревматоидно.

Приложение: Употребява се при хемороиди, пресипнал глас, възпалени сливици, гастрит, киселини в стомаха, парализи, подагра. Отвара от листа и корени в малки дози се пие при кашлица, пясък и камъни в бъбреците, пикочния мехур, черния дроб, ревматизъм.

Особености: Декоративно растение. Силно отровно растение. В миналото нишестето от грудката било използвано за колосване, за козметични продукти за кожата. В някои страни се използва за премахване на лунички по лицето и ръцете.

Полски ветрогон

(*Eryngium campestre* L.)
Сем. Сенниковцветни (Asteraceae)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренът дебел, вретеновиден. Стъблото силно разклонено, високо до 60 cm. Приосновните листа дълги с дръжка, дълбоко двойнотриделни, бодливо назъбени до нарязани, средният дял двойно или тройно насечен, с бодливи зъбци. Стъблените листа, назъбени, обхващащи стъблото. Цветовете бели, събрани в сбити главички, в основата с обвивчица от бодливи линейноланцетни листчета, почти два пъти по-дълги от главичката. Плодът елипсоиден, покрит с къси шипчета, разпадащ се на две половинки.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по пасища и сухи тревисти места; надморска височина до 1000 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Използват се коренът и стъблото на растението.

Действие: спазмолитично, пикочогонно, успокоява кашлицата, противовъзпалително.

Приложение: Стъблото се използва при кожни болести, гноини катарии, струпеи. Отвара от цялото растение с корена се препоръчва при ревматизъм, гърлобол, нередовна менструация, пясък в бъбреците, трудно уриниране. С тази отвара се правят компреси при сълзене на очите, гурели, гноене на очите. Повишава половата функция.

Осоености: Цялото растение е силно бодливо.

Миризлив кукуряк

(*Helleborus odorus* Waldst. et Kit.)

Сем. Лютикови (*Ranunculaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренището хоризонтално, разклонено, пълзящо, чернокафяво. Стъблото изправено, високо до 60 см. Приосновните листа едри, дланевидно разсечени на повече от седем дяла, на дълги дръжки, запазващи се през зимата. Стъбловите листа по-дребни, приседнали. Цветовете жълтозелени, увиснали, единични или събрани в съцветия. Околоцветникът прост чашковиден, светлозелен, запазва се при плода. Плодовете сборни, съставени от няколко сраснали до 1/4 от основата си плоски мехунки.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из храсталаци, поляни и редки широколистни гори; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Коренищата и корените се събират през периода юли–октомври.

Действие: кардиотонично, диуретично, местно анестезиращо.

Приложение: Успокоява нервната система и забавя сърдечната честота. Прилага се при сърдечна недостатъчност, хемороиди, жълтеница, плеврит, възпаление на гръбначния мозък, менингит, нервни заболявания. Има диуретично действие, стимулира перисталтиката на червата и има очистително действие. Външно се прилага при косопад, при пърхут, за укрепване на косата и стимулиране на растежа ѝ, за промивка на гнойни рани.

Особености: Декоративно и медоносно растение. Отровно растение. Да се взема под лекарски контрол.

Европейски копитник

(*Asarum europaeum* L.)
Сем. Копитникови (*Aristolochiaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренището пълзящо, разклонено. Стъблата сравнително къси и полегнали, с три кафяви люспи в основата си, достигат до 5 см дължина. Листата срещуположни, презимуващи, тъмзелени и лъскави, с бъбрековидна форма. Цветовете единични, разположени на върха на стъблото. Цветът прилича на звънче, отвън зеленикавочервен, от вътрешната страна виолетов. Плодът кутийка с шест гнезда.

Период на цъфтеж и плодосене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по влажни и сенчести места в буквите гори; надморска височина до 1200 m.

Природозащитен статус: Вид, забранен за събиране от естествените находища, съгласно заповед на министъра на МОСВ.

Лечебна дрога: Събира се цялото растение заедно с коренището.

Действие: отхрачващо, диуретично и успокояващо нервната система, предизвиква повръщане.

Приложение: Употребява се като откашлично средство, при мигрена, гръдна жаба, хистерия, свръхчувствителност, дизентерия, при отоци и др. Външно се ползва под формата на ситен прах и се прилага за посипване кожата при краста и гнойни рани. Прибавена към виното, чуканата билка предизвиква повръщане и неприятни усещания, което се използва против хронично пианство.

Особености: Декоративно растение. Отровно растение.

Обикновено изправниче

(*Asplenium trichomanes* L.)

Сем. Изправничеви (*Aspleniaceae*)

Описание: Многогодишно спорово растение. Коренището пълзящо, тустесто, покрито с кафяви люспи. Листата простоперести, голи, презимуващи. Листните дръжки кафявочервеникави. Листните дялове кожести, тъмнозелени. Спорите светлокафяви, събрани в сори. Сорите продълговати, разположени от средната жилка на листата до листния ръб.

Период на формиране на спорите:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Формиране на спорите												

Разпространение на територията на парка: по влажни, сенчести, камениви терени и скални пукнатини; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: Вид, забранен за събиране от естествените находища, съгласно заповед на министъра на МОСВ.

Лечебна дрога: Цялата надземна част, която се събира през лятото.

Действие: противоасматично, отхранващо, успокоително, андстригентно, диуретично.

Приложение: Използва се като нервноуспокояващо средство при силна уплаха, страх и неврози. Помага и при безсъние, породено от страхови състояния. От полза е при кашлица, хроничен катар, дрезгав глас, грип, астма. Също така е ефикасно средство при плеврит. Използва се и като средство за лечение на косопад.

Особености: Декоративно растение.

Безстъблена решетка

(*Carlina acanthifolia* All.)

Сем. Сложноцветни (*Asteraceae*)

Описание: Двугодишно, по-рядко многогодишно тревисто растение, безстъблено. Коренът дебел, месест, цилиндричен, вертикален, до 1 m дълъг. Листата дълбоко перестонарязани, бодливоназъбени, разположени в приземна розетка около цветната кошничка. Цветната кошничка единична, едра, приседнала в средата на листната решетка. Външните и обвивни листчета листовидни, ланцетни, с къс бодил; средните жълтеникави, линейни, а вътрешните дълги, разперени и заострени, лимоненожълти; съцветното легло плоско, покрито с четинки. Цветовете многобройни, двуполови, тръбести, бледожълти в началото, а по-късно червеновиолетови. Плодосемките продълговати, влакнести, с хвърчилка от перести власинки.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по сухи тревисти места, каменливи поляни и склонове; надморска височина от 800 m до 1500 m.

Природозащитен статус: Под ограничителен режим за събиране.

Лечебна droga: Корените се събират в края на лятото и през есента (септември–октомври) след узряване на плодосемките.

Действие: кръвоспиращо, антибиотично, диуретично, противовъзпалително.

Приложение: Вътрешно се прилага при стомашно-чревни разстройства от различен произход и възпалени хемороиди. Ползва се като средство за лечение на отоци, при възпалителни процеси на пикочоотделителните пътища. Външно и вътрешно се използва също при кожни обриви, инфектирани рани и фурункулоза.

Особености: Имената "решетка" и "вилино сито" произлизат от това, че в миналото от цветните главички на растението, след като премахвали покривните листенца, овчарите правели сито за прецеждане на вода за пиене.

Обикновена леска

(*Corylus avellana* L.)
Сем. Брезови (*Betulaceae*)

Описание: Храст, 2–5 m висок (рядко малко дръвче до 10 m високо). Короната яйцевидна или кълбовидна. Кората гладка, сивокафява, с множество лещанки. Едногодишните клонки жълтеникавосиви, с четинки. Пъпките закръглени, по края с ресничести люспи. Листата прости, разположени последователно, широкояйцевидни, със заострен връх, сърцевидна основа и двойноназъбена периферия, отгоре са тъмнозелени, а отдолу са по-светли. Прилистниците рано опадващи. Мъжките реси събрани по 2–4 в групи. Плодовете (лешник), събрани най-често в групи от 2–5, със звънчевидна обвивка. Плодът кълбовиден или слабо удължен, със светло до тъмножълт цвят. В началото на вегетационния период плодовете са зелени на цвят, но по-късно потъмняват и придобиват меднокафяв цвят.

Период на цъфтеж и плодосене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодосене												

Разпространение на територията на парка: из храсталаците, като подлес в горите, особено по краищата им и из сечищата; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дърга: Използват се плодовете, кората и листата.

Действие: противовъзпалително, съдосвиващо, кръвоспиращо.

Приложение: Използва се при лечение на разширени вени, хемороиди, стомашни и варикозни язви, колити с разстройство, камъни и пясък в бъбреците, при проблеми с простатата, хипертония, атеросклероза, анемия, задържане на течности, гуша, диабет, липса на апетит, жлъчни заболявания, жълтеница, кожни болести, малария, мускулни заболявания.

Особености: Плодовете на обикновената леска се използват за непосредствена конусмация, а също и в сладкарството. Медоносно растение.

Смрадлика

(*Cotinus coggygia* Scop.)
Сем. Смрадликови (*Anacardiaceae*)

Описание: Храст, достига до 5 m височина. Клоните с червеникава, гладка кора и жълта дървесина. Листата прости, яйцевидни или широкоелиптични, голи или влакнести, отгоре зелени, отдолу сивозелени с характерна миризма. През есента листата почервяват. Съцветията разположени на върха на клонките. Цветовите зеленикавобели, еднополови или двуполови, събрани в съцветие метлица с петлистна чашка и петлистно венче. Цветните дръжки покрити с дълги власинки. След прецъфтяването на цветовете дръжките се покриват с розови, зеленикави или червеновиолетови власинки. Плодът гол, тъмнокафяв.

Период на цъфтеж и плодносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодносене												

Разпространение на територията на парка: из храстлаците, дъбовите гори и каменливите варовикови места; надморска височина до 1000 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Листата, които се събират по време на цъфтежа до образуването на плодовете.

Действие: антисептично, противовъзпалително, кръвоспиращо.

Приложение: Прилага се с много добър ефект при хемороиди (за бани), бяло течение (за вагинални промивки), трудно заздравяващи рани, афти на устната кухина, стоматити, възпаление на венците. Използва се при кръвохрачене, възпаление на червата и стомаха, при бъбречни заболявания, диария, киселини в стомаха. При вътрешно приложение да се прилага само под лекарски надзор.

Особености: Декоративно растение.

Ръбест (обикновен) чашкодрян

(*Evonymus europaeus* L.)
Сем. Чашкодрянови (*Celastraceae*)

Описание: Храст, висок до 6 м. Клонките голи, зелени, с четири коркови ръба, покрити с тъмнокафяви коркови брадавички. Листата ситно назъбени по първаза. Цветовете дребни, зеленикави, събрани в съцветия, разположени на дръжка. Плодът четириделна със заоблени дялове и вдлъбната на върха кутийка. Семената яйцевидни, черни, лъскави, обвити с розовочервена обвивка.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: единично из горите и храсталациите; надморска височина до 1000 м.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Използват се листата, кората, пресните и сушени плодове.

Действие: болкоуспокояващо при раждане, болезнена менструация, противоглистно, спазмолитично.

Приложение: Използва се като тинктура, запарка от листа, отвара от цъфнали млади клончета. Включва се в лечението на хипертонична болест от I и II стадий. Използва се против глисти, заболявания на далака, асцит.

Особености: Декоративно и техническо растение. Отровно растение. Декоративните форми се използват за озеленяване и създаване на живи плетове.

Обикновен бук

(*Fagus sylvatica* L.)

Сем. Букови (*Fagaceae*)

Описание: Дърво достигащо до 30 m височина. Кората сива и гладка. Пъпките много едри (до 2 cm), вретеновидни, канеленокафяви, силно отстоящи от клонките. Листата достигат до 12 cm, отгоре лъскави и тъмозелени, отдолу по-светли. Страничните жилки са 5–9 двойки. Цветовете еднополови, разположени едnodомно, събрани в сферични съцветия, развиващи се едновременно с разлистването на листата. Плодовете тристенни орехчета (жълди) поместени в купула, покрита с шиловидни израстъци.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: основен лесообразователен вид за парка; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Използват се листата, пъпките и кората. Събирането на листата е от май до август, пъпките и кората през месец май.

Действие: противотемпературно, противовъзпалително, общоукрепващо, антиревматоидно.

Приложение: Лечебните свойства на бука помагат при болести и проблеми със заболяване на кожата и очите, болести на костната система и мускулите, при нарушения в храносмилателния апарат, бъбречни проблеми и заболявания, за подсилване на имунната система на организма. Пъпки от бук могат да се приемат в сурово състояние, полезни са при уринарни инфекции и ревматизъм. Чрез букова пепел се премахват брадавици по кожата. При рани се взимат листа и се прави фина пудра от тях, с което се налага болното място.

Особености: Декоративно и техническо растение. Буковият жълд се използва в кулинарията за приготвяне на безкофеиново кафе – заместител на кафето с различни вкусови качества, както и за добив на масло за готвене и салати.

Мъждрян

(*Fraxinus ornus* L.)
Сем. Маслинови (*Oleaceae*)

Описание: Листопадно дърво високо до 20 m. Кората тъмносива. Листата, продълговато ланцетни, заострени, голи или покрити с власинки ниско по жилките, нечифтоперести. Цветовете с чашка и венче. Цветовете двуполови, състоящи се от две тичинки и един плодник, и еднополови, състоящи се или от две тичинки или от един плодник. Съцветията са разположени на върха на клонките и се развиват след разлистването на стъблата. Плодът е крилатка, в която е разположено семето.

Период на цъфтеж и плодосене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: участва в състава на широколистните гори; надморска височина до 1200 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Кората се събира рано напролет (март–май) при започване на сокодвижението до началото на месец юни. Листата се събират през лятото при пълно развитие.

Действие: затыгащо, капиляроукрепващо, пикочононно, противотемпературно.

Приложение: Прилага се във вид на запарка или отвара вътрешно при диария и дизентерия с различен произход. Кората се използва в препарати като капиляроукрепващо средство при повишена чупливост и пропускливост на кръвоносните съдове, хемороиди, разширени вени. Употребява се при ставни болки, болести на черния дроб, жълтеница, глисти, подагра. Външната употреба е под форма на бани при рани и екземи.

Особености: Декоративно и медоносно дърво. Кората да се събира само от повалени дървета при законни сечи.

Лековита разваленка

(*Parietaria officinalis* L.)
Сем. Копривови (*Urticaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Стъблото вдървяло в основата си, високо до 60 cm. Листата последователни, ланцетни, елиптични или продълговатоелиптични. Цветовете събрани в сбити съцветия, в долната част на които са разположени женските цветове, а в горната част са разположени двуполовите цветове. Околоцветникът прост тръбест, при женските цветове плътно обхваща плода. Плодът тъмно маслинозелено орехче.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по влажни места в гори и храсталаци; надморска височина до 700 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Използва се връхната, цъфтяща част на стъблото.

Действие: успокояващо, леко диуретично, леко слабително.

Приложение: Използва се като диуретик, успокояващо за хронична кашлица и балсам за рани и изгаряния. Смята се за средство с възстановително действие върху бъбреците, подкрепящо и укрепващо тяхната функция. Предписва се за нефрит, бъбречни възпаления, камъни в бъбреците и пикочния мехур, бъбречни колики (болки, причинени от камъни в бъбреците), цистит и оток. Билката понякога се използва като лаксатив.

Особености: Да не се приема при сenna хрема и други алергии. Растението се ползва като лечебно повече от 2000 години.

Волски език

(*Phyllitis scolopendrium* (L.) Newman)

Сем. Изтравничеви (*Aspleniaceae*)

Описание: Многогодишна папрат. Коренището късо. Листата, излизат от коренището, сравнително едри (дълги 10–60 cm). Листата кожести, голи, целокрайни със сърцевидна основа, разположени на къси дръжка, презимуват през зимата. Сорите линейни, успоредни помежду си, подредени от двете страни на средната жилка, разположени под ъгъл косо спрямо нея.

Период на формиране на спорите:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Формиране на спори												

Разпространение на територията на парка: по влажни сенчести скалисти места главно в широколистни гори, най-често в дъбовия пояс; надморска височина до 1400 m.

Природозащитен статус: Вид, забранен за събиране от естествените находища, съгласно заповед на министъра на МОСВ.

Лечебна дрога: Използват се листата без дръжките, които се събират през лятото.

Действие: омекчаващо, кръвоспиращо, противовъзпалително, ранозаздравяващо и противокашлено.

Приложение: Прилага се при кашлица, дължаща се на различни причини, при жлъчни и възпалителни заболявания на бъбреците, черния дроб и далака, при воден плеврит. Успокоява стомашни болки, помага за спиране на кръвотечения.

Особености: Декоративно растение. Среща се сравнително рядко. Съществува поверие, че ако искаш да не те стигнат зловните приказки на враговете ти, трябва да сложиш между дрехите си няколко листа от волски език.

Бодлив залист, Див чешшир

(*Ruscus aculeatus* L.)

Сем. Аспержови (*Asparagaceae*)

Описание: Вечнозелено храстче. Коренището пълзящо. Стъблото разклонено, достигащо до 60 cm височина. Крайните клонки видоизменени в кожести приседнали елиптичноланцентни, бодливозаострени листа (филокладии). Същинските листа закрънели дребни, ципести, триъгълношиловидни. Цветовете еднополови, двудомни. Разположени по 1–2 на средната жилка в пазвите на прицветните листчета върху горната повърхност (мъжките) и долната повърхност (женските) на филокладиите. Околоцветникът дребен, зеленикав. Плодовете червени сочни ягоди.

Период на цъфтеж и плодonoсене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодonoсене												

Разпространение на територията на парка: из светли, сухи широколистни гори и храсталаци; надморска височина до 1000 m.

Природозащитен статус: Вид, забранен за събиране от естествените находища, съгласно заповед на министъра на МОСВ. Видът е включен в Приложение №4 на Закона за биологичното разнообразие.

Лечебна дрога: Използва се цялото растение, корените и коренищата, както и младите клони. Коренищата се събират в началото на пролетта или през есента, а надземната част се събира през март и април.

Действие: противовъзпалително, венотонично, антихемороидално, противоязвено, пикочогонно и потогонно.

Приложение: Вътрешно се прилага при подагра, бъбречни и жлъчни камъни и жълтеница. Взаема се при хронични хемороиди и болести на кръвоносните съдове (повърхностни торомбофлебети и други симптоми, свързани с венозна и лимфна недостатъчност). Ползва се при атеросклероза, като слабително средство при запек и като диуретично средство, за повишаване на количеството отделена урина. Помага и като средство ускоряващо зарастването на костни фрактури (счупвания).

Особености: Декоративно растение. Отровно растение. Не е препоръчително да се приема от хора с високо кръвно или възпаления на пикочните пътища.

Сребролистна липа

(*Tilia tomentosa* Moench)
Сем. Липови (*Tiliaceae*)

Описание: Дърво, високо до 20 m. Младите клонки влакнести. Листата последователни, с дръжка, закръглени, на върха изведнъж стеснени, остро напилени, отдолу бяловлакнести. Цветовете събрани по 6–10 в съцветие полусенник, дръжката на съцветието до средата е сраснала с главната жилка на голям, езичест, покрит с белезникави власинки кожест прицветен лист. Чашката петлистна, бързопадаща. Венчелистчетата пет, голи, жълтеникави, елиптични. Плодът твърдо, овласено орехче.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из широколистните гори; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Цветовете, които се събира през периода юни–юли.

Действие: потогонно, леко дезинфекционно, противоспастично, противовъзпалително и диуретично.

Приложение: Има отхрачващ ефект и успокоява лигавицата на дихателните пътища. Облекчава общото състояние при треска, тъй като улеснява отделянето на повече течности от организма, като по такъв начин спомага за по-бързото изхвърляне на токсичните вещества от него. Действа благоприятно при ревматични заболявания и при възпаления на пикочния мехур. Отварата от липа се прилага се при простудни заболявания, грип, бронхит, бронхопневмония, плеврити, ангина, трахеобронхит, възпаление на пикочния мехур и бъбреците, гастрит, ревматизъм, хемороиди, неврастения, зъбобол. Лекува воднянка, шарка, кожни обриви, подагра, пречиства кръвта.

Особености: Декоративно и медоносно растение.

Обикновена коприва

(*Urtica dioica* L.)

Сем. Копривови (*Urticaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто двудомно растение. Коренището дълго, пълзящо. Стъблото е четириръбесто, изправено, вдървено в основата, високо до 150 см. Листата срещуположни, продълговати, сърцевидни. Цялото растение покрито с парливи власинки. Цветовете еднополови, дребни, жълтозелени. Плодът яйцевидно светлозелено орехче.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из сечища в горите и на рудерализирани места; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Листата, които се събират от май до септември и коренищата, които се събират от септември до ноември.

Действие: кръвопрочистващо, кръвообразуващо, тонизиращо, общоукрепващо, диуретично, смекчаващо, антианемично.

Приложение: Прилага се при болки в черния дроб и жлъчката, заболявания на далака, при тумор на далака, при образуване на слюз в стомаха и дихателните органи, при стомашни спазми и язви, чревни язви и белодробни заболявания. Помага при подагрични и ревматични болести. Прилага се и при бъбречни заболявания като диуретично средство, при захарна болест. Пресният сок от растението и стритите пресни листа са използвани още от древната медицина като кръвоспиращо средство при кръвоизливи от носа, червата, при маточни и други кръвотечения. Употребява се и външно като средство ускоряващо заздравяването на рани, при отоци, при натъртвания, косопад.

Особености: Растението се използва в готварството за приготвяне на различни ястия. Храната има витаминозно и подсилващо действие. Използва се и като фуражно растение.

Грапавоплодна синя жлъчка

(*Cichorium inthybus* L.)
Сем. Сложноцветни (Asteraceae)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренът вретеновиден, месест. Стъблото изправено, набраздено, в горната си част разклонено. Приосновните листа грапави, неправилно пересторазделени, събрани в розетка. Стъбловите листа ланцетни, приседнали като обхващат с основата си стъблото, разположени последователно. Всички цветове езичести, сини, рядко бели. Събрани в съцветие кошничка. Кошничките единични или по няколко, почти приседнали в пазвите на най-горните листа или на къса дръжка. Обвивните листчета разположени в два кръга. Плодовете обратнайцевидни хвърчилки, с 2–5 тесни ръба и къси люспици.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по сухи тревисти места, каменливи поляни и пътища; надморска височина до 1200 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Използва се коренът, който се изважда през есента, а по-рядко се ползва и цъфтящата надземна част.

Действие: пикочогонно, слабително, повишава обмяната на веществата, улеснява храносмилането, възбужда апетита, противомикробно.

Приложение: Употребява се при заболявания на черния дроб, жълтеница, увеличен далак, камъни в жлъчката, стомашна язва, гастрит, трудно уриниране, кръв в урината. Успокоява централната нервна сиситема, усилва сърдечната дейност, подобрява обмяната на веществата. Външно се употребява за налагане при отоци, набито, циреи и рани.

Особености: Декоративно растение. Листата могат да се ядат като салата или сготвени. Корените изсушени, печени и смлени, могат да се ползват като разтворима напитка заместваща кафето или да се прибавят към кафето, като придават леко горчив и тъмен цвят.

Тревист зимзелен

(*Vinca herbacea* W.et K.)
Сем. Тойнови (*Aposynaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Стъблата възходящи или лежачи, непрезимуващи. Листата срещуположни, елипсовидни или елипсовидноланцетни, приседнали или на къси дръжки. Страничните жилки на листата слабо разклонени и излизат под ъгъл 10–30° от средата на средната жилка. Цветовете с двоен околоцветник, разположени единично в пазвите на листата. Венчето обагрено в синьо до синьовиолетово. Семената кестеняви, цилиндрични, с брадавички.

Период на цъфтеж и плодносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодносене												

Разпространение на територията на парка: из храсталаци и тревисти места в храсталаци, най-често върху варовик; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Цъфтящата надземна част, която се събира през всеки сезон.

Действие: понижава кръвното налягане, разширява мозъчните съдове, има кръвоспиращо действие.

Приложение: Препоръчва се при хипертония, спазми на съдовете на главния мозък, неврогенна тахикардия и други вегетативни неврози, премахва главоболието. Употребява се при кръвоизливи от различен произход, атеросклероза, сърцебиене, кашлица, диария. Отвара от зимзелен се използва при сърбеж и кожни обриви, както и за гаргара при възпаление на гърлото и устната лигавица.

Особености: Декоративно растение. Отровно растение. Да се взема под лекарски контрол. За първи път като лекарствено растение се споменава от Плиний Старий.

Обикновено усойниче

(*Echium vulgare* L.)

Сем. Грапаволистни (*Boraginaceae*)

Описание: Двугодишно тревисто растение. Стъблото изправено, неразклонено, покрито с разперени четинки, намиращи се върху брадавички заедно с обикновените прилегнали власинки, високо до 90 cm. Листата ланцетни, приосновните постепенно стеснени в крилата дръжка, прилегналочетинести, стъблените листа по-дребни, приседнали. Цветовете събрани в класовидно или гроздовидно съцветие. Чашката дълбоко петделна. Венчето с тръбица, не по-дълго от чашката, с петделна коронка, отначало розовочервено, по-късно синьо. Тичинките пет и излизат извън венчето. Орехчетата овалнотристенни, малки, дълги.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: сухи, тревисти места, край пътища, като плевел в покрайнините на ливади; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Корените и листата, които се събират в края на лятото или през есента.

Действие: откашлечно, кръвоспиращо, кръвопречистващо.

Приложение: Отвара от корена и листата се употребява против кашлица и за спиране на кръвотечения. Използва се за лекуване на ухапване от отровна змия, против епилепсия, за пречистване на кръвта.

Особености: Декоративно и медоносно растение.

Горска тинтява

(*Gentiana asclepiadea* L.)

Сем. Тинтявови (*Gentianaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Стъблата многобройни, неразклонени, високи до 70 cm. Листата срещуположни, яйцевидни или овалноланцетни, силно заострени на върха, с пет надлъжни жилки. Цветовете единични или по 2–3, разположени в пазвите на горните листа. Чашката петлистна, звънчевидна, на върха с пет зъбчета. Венчето синьо, петлистно, звънчевидно, на върха с пет едри дяла. Плодът многосеменна кутийка, разпукваща се надлъжно по два шева.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по влажни места в периферните части на горите и из храсталаци; надморска височина от 1000 m до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Събират се надземната част и коренището с корените.

Действие: противоспазматично, апетитовъзбуждащо, общоукрепващо и тонизиращо храносмилателната система.

Приложение: Прилага се при отслабена стомашна дейност, при стомашни и чревни колики, газове в червата, анемия, жълтеница, против глисти.

Особености: Декоративно растение. Името на тинтявите произлиза от последния цар на Илирия Genthios, за който се предполага, че е открил лечебните свойства на тези растения. И до днес то се използва като собствено име в Гърция и Албания.

Синя тинтява

(*Gentiana cruciata* L.)

Сем. Тинтявови (*Gentianaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренището дебело, вертикално. Стъблото изправено и приповдигащо се, високо до 50 cm. Приосновните листа събрани в розетка, стъблените срещуположни, сраснали в основата си, елиптически или овалноланцетни, с по три жилки. Цветовете приседнали в пазвите на горните листа в съцветие полусенник. Чашката звънчевидна, тръбеста, с четири триъгълни зъбеца. Венчето тъмносиньо, 3–4 пъти по-дълго от чашката. Плодът кутийка с многобройни семена.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из горските поляни, каменистите места и храсталаците; надморска височина от 1000 m до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Използват се надземната част и коренището с корените.

Действие: апетитовъзбуждащо, жлъчегонно, укрепващо.

Приложение: Прилага се при гастрит, колит, чернодробни заболявания, анемия, жълтеница, при безапетитие, като средство за подобряване на храносмилането, а също като общоукрепващо, при разстройства на храносмилането, съпроводено със стомашна ахилия и диспепсии. Употребява се при кръвохрачене, отпадналост, припадъци. Външно се прилага за компреси при рани и изгаряния.

Особености: Декоративно растение.

Гълъбови очички

(*Hepatica nobilis* Mill.)

Сем. Лютикови (*Ranunculaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренището късо, влакнесто. Листата триделни, с дръжка, в основата сърцевидни, целокрайни, отдолу обикновено виолетови, отначало влакнести, по-късно голи. Цветовете правилни, единични, на дълга влакнеста дръжка. Околоцветникът прост, венчевиден, с 6–7 (10) елиптични листчета, на върха закръглени и голи, целокрайни, най-често гълъбовосини. Под околоцветника се намират три зелени листчета, целокрайни, влакнести, наподобяващи чашка. Плодът сборен, съставен от много орехчета.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из горите и храсталците; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Надземната част на растението, се събира по време на цъфтежа.

Действие: отхрачващо, стимулира функциите на черния дроб, антиревматоидно, противострахово.

Приложение: Прилага се при чернодробни възпаления, холелитиаза, възпаление на далака, бъбреците и пикочния мехур. Добре действа и при някои кожни заболявания.

Особености: Декоративно растение. При предозиране билката е отровна. Да се приема по лекарско предписание и под лекарски надзор.

Обикновена телчарка

(*Polygala vulgaris* L.)
Сем. Телчаркови (*Polygalaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Стъблата голи или слабо влакнести, изправени, високи до 40 cm. Листата последователни, приседнали, целокрайни, долните обратнойцевидни или яйцевидни, горните по-дълги, линейноланцетни. Цветовете обикновено сини, рядко розови или бели, неправилни, събрани във връхни гроздовидни съцветия. Чашката петлистна, вътрешните две листчета по-едри, венчевидни, тъпи, към основата постепенно стеснени, с добре различаваща се мрежа от жилки. Венчелистчета три, сраснали помежду си, най-долното венчелистче по-едро, във вид на ладийка, която отпред е къдраво изрязана. Плодът странично сплескана, по края крилата, обратносърцевидна кутийка.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из ливади, тревисти места и храсталаци, по-често на варовик; надморска височина до 1400 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Използват се корените, които се събират през май–юли.

Действие: секретолитично и отхрачващо.

Приложение: Усилват секрецията на бронхиалните жлези и съдействат за по-лесното изхвърляне на гъсти бронхиални секрети. Прилага се при остри и хронични бронхити и други заболявания на дихателните пътища. Използват се още при катарти на стомашно-чревния тракт. За външна употреба се препоръчват водните извлеци при лечение на фурункули и гноини рани.

Особености: Декоративно растение.

Миризлива теменуга

(*Viola odorata* L.)

Сем. Теменугови (*Violaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренището силно разклонено. Надземните издънки имат способността да се вкореняват. Листата със сърцевидна или бъбрековидна форма, разположени на дръжки, събрани в приосновна розетка. Цветовете силно ароматни с неправилно, тъмновиолетово или синьо венче. Плодът сферична кутийка с много семена.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из гори и храсталаци; надморска височина да 1000 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Цветовете, стръковете и коренищата, които се събират през април–юли.

Действие: храчоотделящо, пикочогонно, потогонно, успокоява нервите.

Приложение: Използва се при рак на гърдата, катар на дихателните пътища, кашлица, бронхит, обриви, хронични екземи, хистерия, нервна възбуда, безсъние и сърцебиене. Препоръчва се при кожни обриви, като диуретично средство при пясък и камъни в бъбреците и пикочния мехур. Със сварените листа се правят компрес при гнойни рани, циреи, отоци, възпаление на кожата и др.

Особености: Декоративно и медоносно растение. При предозиране причинява гадене и повръщане!

Трицветна теменуга

(*Viola tricolor* L.)

Сем. Теменугови (*Violaceae*)

Описание: Едногодишно или двугодишно дребно тревисто растение. Стъблото изправено или приповдигащо се, ръбесто, слабо разклонено, голо или с дребни власинки, високо до 40 см. Листата последователни, тъпо назъбени, с прилистници. Прилистниците на средните листа дълбоко изрязани, като средният дял е значително по-дълъг от страничните. Цветовете единични, неправилни, прикрепени на дълги дръжки по горната половина на стъблото. Венчето жълто или трицветно, едното венчелистче с къса шпора. Плодът многосеменна кутийка, разпукваща се по три шева.

Период на цъфтеж и плодonoсене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодonoсене												

Разпространение на територията на парка: по тревисти места из ливади и пасища, в храсталаци и като плевел в обработваеми площи; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дърга: Надземната част, която се събира по време на цъфтеж.

Действие: пикочогонно, потогонно, диуретично, откашчелено.

Приложение: Използва се при кожни изриви, гнойни пъпки по кожата, кожен сърбеж, при ревматизъм, подагра, артериосклероза и като диуретично средство. Предписва се при заболявания на дихателните пътища (коклюш, бронхиален катар) и при възпаление на пикочния мехур. Действа успокояващо на централната нервна система, особено при превъзбуда, хистерия, безсъние.

Особености: Декоративно растение. При по-големи дози запарката може да предизвика дразнене на стомашно чревният тракт – гадене, повръщане и диарии.

Лечебна медуница

(*Pulmonaria officinalis* L.)

Сем. Грапаволистни (*Boraginaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренището тънко, разклонено. Стъблото ръбесто, овласено, високо до 30 cm. Листата последователни, овласени; приосновните овални или овалноланцетни, със сърцевидна и широкозакръглена основа, тъмнозелени с бели петна и с дръжки, по-дълги от петурите; стъбловите лопатовидни, стеснени в основата, която полуобхваща стъблото. Цветовете правилни; венчето сраснало фуниевидно, с пет розовочервени, посиняващи венчелистчета, събрани в скорпионовидно съцветие. Плодът сух, разпадащ се на четири черни орехчета.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из дъбови и букови гори; надморска височина от 500 m до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Използват се приосновните листа и цъфтящите надземни части.

Действие: противовъзпалително, омекчаващо, диуретично.

Приложение: Ползва се за лечение на възпалителни процеси на дихателните пътища (трахеити и трахеобронхити, хронични бронхити), при бронхиална астма. Прилага се още при диарии, хемороиди, нощно напикаване. Външно поради противовъзпалителното и омекчаващото действие се прилага за лечение на някои екземи, за промивка на рани.

Особености: Декоративно и медоносно растение.

Червено кучешко грозде

(*Solanum dulcamara* L.)
Сем. Картофови (*Solanaceae*)

Описание: Увивен полухраст (лиана), достигащ на височина до 2 m. Стъблото в долната си част вдървявяло, ръбесто, голо. Листата с добре развити дръжки, горните и долните най-често удълженосърцевидни, заострени на върха, средните нечифтоперести, с една двойка по-дребни листчета и връхно по-голямо. Цветовете по 10–20 в разперени и висящи сложни гроздове. Чашката сраснала, петлистна, неопадваща. Венчето виолетово, съставено от пет листчета, сраснали в къса тръбица, а в по-голямата си част свободни, разперени. Тичинките пет, със златистожълти прашници. Плодът ягодовиден, червен, елипсовиден, с много семена.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж						■	■	■				
Плодоносене							■	■	■			

Разпространение на територията на парка: по влажните и сенчести места и крайречните храсталаци; надморска височина до 1000 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Събират се младите тревисти клонки с листата.

Действие: антивъзпалително и болкоуспокояващо.

Приложение: Препоръчва се при кожни заболявания, сърбящи кожни екземи и възпаления, при бронхиална астма, простудни заболявания и техните последици, при епилепсия, менингит, невралгия и ревматични болки, при възпаление на пикочния мехур, диарии, нередовна менструация, болки в ушите.

Особености: Декоративно растение. Отровно растение. Не трябва да се приема в по-големи дози и продължително време.

Лечебен ранилист, Лечебен чистец

(*Stachys officinalis* (L.) Trev./*Betonica officinalis* L.).

Сем. Устоцветни (*Lamiaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренището късо. Стъблото изправено, четириръбесто, високо до 1 m, с 2–3 двойки раздалечени срещуположни стъблени листа. Останалите листа разположени в розетка при основата на стъблото, продълговатойцевидни, в основата сърцевидни, едроназъбени. Цветовете неправилни, тъмночервени или розови, събрани в пазвите на горните листа и по върха на стъблото в гъсти класовидни съцветия. Прицветните листчета подобни на стъблените, но по-дребни. Чашката тръбестозвънчевидна, петделна, в долната си част гола. Венчето двуустно, петлистно, горната устна вдлъбната, долната триделна с по-широк среден дял, овласено. Плодът се разпада на четири сухи орехчета.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж						■	■	■	■			
Плодоносене							■	■	■			

Разпространение на територията на парка: по тревисти места и храсталаци; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: Под ограничителен режим на събиране.

Лечебна дрога: Събират се коренището и надземната част на растението.

Действие: антисептично, спазмолитично, апетитовъзбуждащо, седативно, регенеративно, тонизиращо.

Приложение: Препоръчва се при колики на стомашно-чревния тракт, при диарии, при възпаление на бъбреците и пикочния мехур. Ползва се като общоукрепващо средство при нервно изтощение, главоболие, виене на свят, епилепсия. Намира приложение още при ревматични заболявания, подагра, заболявания на жлъчните пътища. Корените му имат противораково действие. Ранилистът възбужда апетита, подобрява храносмилането, тонизира при пролетна умора, обща отпадналост, ускорява заздравяването на рани.

Особености: Декоративно растение. Отровно растение.

Черен оман, Лечебно зарасличе

(*Symphytum officinale* L.)
Сем. Грапаволистни (*Boraginaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренището късо, черно, с дълги, разклонени корени, отвън тъмнокафяви до почти черни, вътре белезникави. Стъблото изправено, в горната част разклонено, ръбесто, достига на височина до 100 см. Листата последователни, приосновните и долните стъблени яйцевидни, дългозаострени, в основата стеснени в крилата дръжка, горните по-дребни, ланцетни, приседнали. Цветовете събрани в спирално завити съцветия. Венчето звънчевидно, на върха петделно, при разцъфтяване виолетово до пурпурночервено, по-късно преминава в светлосиньо. Плодът при узряване се разпада на четири черни, гладки, лъскави орехчета.

Период на цъфтеж и плодносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодносене												

Разпространение на територията на парка: по влажни места и крайречни храсталаци; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Използват се корените, събрани в края на лятото и през есента.

Действие: болкоуспокояващо, стягащо, противокашлено.

Приложение: Улеснява зарастването на костни счупвания, гнойни рани, на язви на стомаха и дванадесетопръстника, на наранявания върху устната лигавица и венците (включително и гнойни). Намира приложение и при белодробни заболявания, диария, кашлица, кръвене (от носа, от червата, при продължителна менструация).

Особености: Декоративно растение. Отровно растение. Да се ползва внимателно, за да не предизвика отравяне. При костни счупвания дрогата е била прилагана още от римските военни лекари.

Есенно бутурче

(*Cyclamen hederifolium* Aiton)
Сем. Игликови (*Primulaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение високо 5–20 см. Стъблото видоизменено, подземно. Грудката дисковидна, достигаща до 15 см диаметър. Листата петогълносърцевидни, с дълги дръжки, излизащи на право от грудката. Листата се появяват обикновено след цъфтежа. Цветовете доста едри, виолетови, чашката е петлистна, с яйцевидни или тригълноланцетни дялове. Венчето съставено от пет дълги, сраснали в основата си и обърнати назад листчета. Плодът почти сферична кутийка, която се оформя и узрява в земята.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: гори и храсталаци; надморска височина до 600 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Използва се грудката на растението.

Действие: болкоуспокояващо, антиревматоидно.

Приложение: Запарка или тинктура от грудките на бутурчето са препоръчани при смущения в менструацията и при свързаните с тях нервни смущения. Препоръчва са още при невралгии, смущения в храносмилането, колики, ревматични болки.

Особености: Декоративно растение. Отровно растение.

Цикутово часовниче

(*Erodium cicutarium* (L.) L'Her.)
Сем. Здравецови (*Geraniaceae*)

Описание: Едногодишно тревисто растение. Коренът невдървенял, вретеновиден. Стъблата прави или стелещи се, единични, покрити с бели власинки. Листата двойноперести, като приосновните са събрани в розетка, стъбловите разположени срещуположно. Прилистниците кафяви, ципести, с реснички по ръба. Цветовете по няколко, разположени на дълги, влакнести дръжки, с ципести прицветници. Венчето розововиолетово, съставено от неравни помежду си венчелистчета. Плодът суха разпадлива кутийка, разпадаща се на пет едносеменни дяла с дълъг осил на върха.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по сухи храсталачни и каменисти места; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Използва се надземната част на растението.

Действие: обезболяващо, кръвоспиращо, диуретично.

Приложение: Употребява се като запарка и има кръвоспиращо действие. Полезно е против гърлобол, понякога и против простудни заболявания.

Особености: Декоративно растение.

Българска горчивка

(*Gentiana bulgarica* (Velen.) J. Holub)
Сем. Тинтявови (*Gentianaceae*)

Описание: Едногодишно тревисто растение. Образува туфи върху земята с височина от 5 до 20 cm. Цветът съставен от по пет чашелистчета и венчелистчета, звънчевиден. Цветовете многобройни и оцветени във варираща на синьото багра, много рядко до бели. Плодът кутийка.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по високопланинските поляни; надморска височина от 800 m до 1400 m.

Природозащитен статус: Балкански ендемит.

Лечебна дрога: Събират се корените на растението.

Действие: укрепващо, противовъзпалително, противоглистно, антисептично.

Приложение: Използва се като тонизиращо, укрепващо при слабост, почистващо, противоглистно и антисептично средство. Прилага се и при възпаление на стомашно-чревния тракт и при липса на апетит.

Особености: Декоративно растение. Активните вещества се съдържат в корените, които имат горчив вкус. Вероятно от тук произлиза и едно от българските имена – горчивка.

Обикновен здравец

(*Geranium macrorrhizum* L.)
Сем. Здравецови (*Geraniaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренищата дълги, хоризонтални, с кафяви люспи. Стъблата прави, покрити с жлезисти власинки, високи до 70 cm. Приосновните листа широки, с дълга дръжка, стъблените листа срещуположни, на къса дръжка, най-горните листа приседнали. Всички листа покрити с прости и жлезисти власинки. Цветовете събрани във връхни многоцветни съцветия, образувани от по няколко оси с по два цвята. Цветовете правилни, с чашка и венче от по пет свободни листчета. Венчелистчетата розовочервени до виолетовочервени, обратнаяцевидни, към основата стеснени и ресничести, почти два пъти по-дълги от чашката. Плодът суха гола кутийка, разпадаща се на пет дяла. Издава силна приятна миризма.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по влажни и сенчести места, често по скали; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Стръковете се събират по време на цъфтежа. Коренището се събира през пролетта и есента.

Действие: успокоително, затягащо, понижава кръвното налягане, противомикробно, противовъзпалително, кръвоспиращо.

Приложение: Употребява се при високо кръвно налягане, диария, захарна болест, стомашни и чревни болки. Действа успокоително върху централната нервна система. Външно се прилага за компреси при възпалена кожа и циреи, хемороиди, бяло течение, за тампони при кръвоизливи от носа.

Особености: Декоративно и медоносно растение.

Зловонен здравец

(*Geranium robertianum* L.)
Сем. Здравецови (*Geraniaceae*)

Описание: Едногодишно или двугодишно тревисто растение. Стъблото изправено или приподвигащо се, разклонено, червеникаво на цвят и слабо овласено. Листата срещуположни, разположени на дълга дръжка. Цветовете събрани по два на върха. Чашелистчетата пет на брой, овласени и завършват с осилче на върха си. Венчелистчетата два пъти по-дълги от чашелистчетата, розовочервени до виолетови с три по-светли ивици. Плодът суха кутийка, разпукваща се на пет дяла. Растението излъчва силна и неприятна миризма.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по влажни сенчести места, гори и храсталаци; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Използваемата част на растението са стръковете.

Действие: общоукрепващо, кръвопречистващо, антиревматоидно.

Приложение: Приема се за ревматизъм, песъчинки в бъбреците, безплодие, стомашни и чревни болки, подагра, при простудни заболявания, кожни възпаления, заболявания на черния дроб, туберкулоза, малария, зъбобол. Има уникална способност да пречиства кръвта.

Особености: Декоративно и медоносно растение. Цветовете му служат за боядисване на тъкани в син цвят, а корените обагрят памучните и вълнени прежди в жълто и кафяво.

Кървавочервен здравец

(*Geranium sanguineum* L.)
Сем. Здравецови (*Geraniaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренището хоризонтално. Стъблата приповдигащи се или изправени, разклонени, в основата си почерняващи, покрити с дълги разперени власинки, високи 60 cm. Листата срещуположни, закръглени, почти до основата си, разделени на 5–7 дяла. Дяловете дланевидно разделени на 3–5 линейни делчета, отдолу овласени с дълги бели власинки. Приосновните листа изсъхват рано. Цветовете единични, на дръжка. Чашката и венчето с по пет листчета. Венчелистчетата кървавочервени, на върха връзани, два пъти по-дълги от чашката. Плодът суха кутийка, разпукваща се на пет дяла.

Период на цъфтеж и плодonoсене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодonoсене												

Разпространение на територията на парка: по сухи тревисти и каменливи места, из храсталаци и горски поляни; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Коренището се събира през есента след разпадане на плодовете, узряване на семената и отмиране на надземните части.

Действие: капиляроукрепващо, затягащо, противовъзпалително.

Приложение: Прилага се като настойка при стомашно-чревни възпаления – гастрити, язви, колити, диария от различен произход. Използва се и при анемия от различно естество и цироза на черния дроб. Засилва имунната система и помага при облъчване при злокачествени образувания. Външно се прилага под формата на компреси и лапи и се използва при кръвотечения от носа и рани, кожни възпаления, сърбежи, гноини пъпки, хемороиди и други заболявания на кожата.

Особености: Декоративно и медоносно растение.

Обикновен риган

(*Origanum vulgare* L.)

Сем. Устоцветни (*Lamiaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренището късо, хоризонтално, образува надземни издънки. Стъблата изправени, четириръбести, достигат височина до 90 cm. Листата с яйцевидна форма, на дръжки, разположени срещуположно. От горната страна са зелени, а отдолу бледозелени с прозрачни точковидни жлези. Цветовете с двоен околоцветник. Венчето розово, двустно с двуделна горна и триделна долна устна. Съцветието пирамидална метлица. Плодовете кафяви, голи орехчета.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж						■	■	■				
Плодоносене							■	■	■			

Разпространение на територията на парка: по крайнини на гори, в изредени гори и храсталаци и в горски поляни; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Използват се цветоносните върхни части, събрани по време на цъфтеж, като се отрязват на около 20 cm от върха.

Действие: потогонно, отхрачващо, антисептично, апетитовъзбуждащо и болкоуспокоително.

Приложение: Стимулира секрецията на храносмилателните и бронхиалните жлези, засилва перисталтиката на червата, възбужда апетита. Употребява се при глисти, диария, газове, епилепсия, бронхит, трахеит, жълтеница, болести на черния дроб. Поради успокояващото му действие върху централната нервна система намира приложение при нервна възбуда, безсъние, главоболие, полова възбуда. Силен риганов чай предизвиква силно изпотяване. Препоръчва се при външно приложение за бани при обриви, лишеи, сърбежи, рахит и скрофули, за налагане на лапи при възпалени лимфни жлези.

Особености: Използва се за подправка. В древността риганът се е използвал за консервиране на храна и при мумифициране, а гърците са го използвали като противоотрова, особено при наркотични отравяния. В миналото се е смятало, че като опушат домовете си с риган, ще прогонят злите духове. Старите траки след вечеря хвърляли върховете му в огъня и така се успокоявали за да заспят по-добре. Сега на някои места пълнят възглавницата с билката за по-лек сън.

Обикновена прищница

(*Prunella vulgaris* L.)

Сем. Устоцветни (*Lamiaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренището пълзящо или полегнало. Стъблото изправено, възходящо, единично или слабо разклонено, с редки власинки или голо, зелено или виолетово, до 40 cm високо. Листата срещуположни, яйцевидни, слабо назъбени, голи или с редки власинки. Цветовете двустни, събрани, в сбито върхно съцветие. Венчето тъмновиолетово, рядко бяло. Плодовете лъскави, кафяви, яйцевидни до елиптични орехчета.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из тревисти места, понякога и като плевел; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Стръковете, които се събират по време на цъфтеж.

Действие: стягащо, спазмолитично, антибактериално и антисептично.

Приложение: Прилага се за лечение на лезии, херпесни вируси. Използва се и като диуретик и стимулант на черния дроб. Отварата помага при кръвохращене, кашлица, сърцебол, главоболие, епилепсия. Външно се налага като лапа за натъртвания, ухапвания от змия, порязвания и рани.

Особености: Декоративно, медоносно и хранително растение. Ползва се в готварство за приготвяне на салати и супи.

Германски ранилист

(*Stachys germanica* L.)

Сем. Устоцветни (*Lamiaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Стъблото изправено, просто или слабо разклонено, овласено, високо до 120 cm. Листата срещуположни, бело-вълнести, назъбени. Долните листа яйцевидни или продълговатояйцевидни, със сърцевидна основа, с дълга дръжка. Горните листа продълговати, приседнали. Цветовете почти приседнали в пазвите на горните листа. Прешлените сбити, съставени от голям брой цветове (10–50), гъсто покрити с дълги бели власинки и образуващи класовидно съцветие. Чашката тръбеста, петделна, с нееднакви зъбци. Венчето светлорозово, двуустно, с овласена горна устна. Плодът разпуклив на четири орехчета.

Период на цъфтеж и плодносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж						■	■	■				
Плодносене							■	■	■			

Разпространение на територията на парка: по тревистите и буренливи места и из храсталаците; надморска височина до 1200 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Използват се цъфтящата надземна част и корените.

Действие: отхрачващо, ранозаздравяващо, антисептично, спазмолитично, апетитовъзбуждащо, седативно и регенеративно.

Приложение: Действа при епилепсия, парене в стомаха, при белодробни катарии, астма и хроничен ревматизъм. Отвара се пие при кашлица, магарешка кашлица, задух, за увеличаване на апетита, сърцебол, диария, при болести на бъбреците и пикочния мехур, световъртеж, главоболие, жълтеница. Счукани листа и корени се налагат върху гнойни рани. Действа и противотумурно.

Особености: Декоративно растение. Отровно растение.

Дъбоволистно поддъбиче

(*Teucrium chamaedrys* L.)
Сем. Устноцветни (*Lamiaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Стъблото разклонено, четириръбесто, слабо овласено, високо до 30 см. Листата срещуположни, с къси дръжки, петурата в основата си клиновидна, в горната си част едроназъбена. Цветовете розови, събрани на върха на стъблото в класовидни съцветия. Чашката тръбеста, с пет зъбеца. Венчето тръбесто, петделно. Плодът сух, разпадащ се на четири кафявочерни семена.

Период на цъфтеж и плодносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодносене												

Разпространение на територията на парка: из редки гори, храсталаци и скалисти места; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дърга: Стръковете се берат по време на цъфтежа в периода май–август.

Действие: тонизиращо, затягащо, противовъзпалително, кръвоспиращо, диуретично.

Приложение: Запарка от билката се използва като тонизиращо средство на стомашно-чревния тракт, повишава апетита, усилва секрецията на жлъчката, подобрява храносмилането. Употребява се при диарии, хемороиди, кръвоизливи, кръвохречение, обилна менструация. Външно се прилага за бани при кожни обриви, за промивки при бяло течение и възпалени очи, за налагане при циреи и гноини рани.

Особености: Растението да се използва само по лекарско предписание и под лекарски контрол.

Обикновен люляк

(*Syringa vulgaris* L.)
Сем. Маслинови (*Oleaceae*)

Описание: Листопаден храст или ниско дърво високо до 5 m. Кората сива, гладка. Листата срещуположно разположени, прости, сърцевидни. Цветовете със силна приятна миризма, събрани във връхни пирамидални, метличести съцветия, развиващи се от най-горните странични пъпки. Чашката на цветовете широкозвънеста, с широки дъговидни изрези между зъбчетата. Венчето лилаво, с тясно цилиндрична тръбица, с четири разперени елипсовидни дялове. Плодът кутийка, двугнезна, заострена.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из храсталаци и по сухи каменисти и скални места, главно върху варовик; надморска височина до 1300 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Използват се листата, брани по време на цъфтеж.

Действие: апетитовъзбуждащо, противотемпературно.

Приложение: Стимулира секрецията на червата и стомаха, понижава температурата и предизвиква силно изпотяване. Прилага се още при копривна треска, лумбаго и малария, а зрелите семена при нередовна менструация. Приятно горчивият вкус допринася за повишаване на отделянето на стомашен сок, което води до повишаване на апетита. Счуканите листа се употребяват за налагане на гнойни рани и при главоболие.

Особености: Декоративно растение. Отровно растение. Екстракт от цветовете се използва в парфюмерията. Ползването в големи дози не е препоръчително.

Росен

(*Dictamnus albus* L.)

Сем. Седефчеви (*Rutaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение с дебел вдървенял корен. Стъблата в основата вдървенели, прави, влакнести или в долната си част голи, достигащи до 80 cm височина. Листата нечифтоперести, последователно разположени, с крилати влакнести дръжки и оси, с черни точковидни жлези. Цветовете неправилни с бели, розови или сини венчелистчета с ясни жилки и тъмни точковидни жлези. Тичинковите дръжки дълги, свободни, странично отклонени и извити нагоре. Плодът петгнездна кутийка с черни, гладки и блестящи семена.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по каменисти, тревисти и храсталачни, предимно варовити места; надморска височина до 1200 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Корените, които се събират след узряването на семената.

Действие: противогъбично, противобактерийно, противоглистно.

Приложение: Понижава температурата и подобрява храносмилането. Употребява се при камъни в бъбреците и пикочния мехур, глисти, хемороиди, бяло течение, хистерия, епилепсия. Отварата от корена се използва при лечение на тропическа малария, жълтеница. Препоръчва се при кожни екземи, лишеи и разширени вени, срещу различни видове кожни гъбички, косопад. Алкохолен извлек се ползва за мазане при ревматизъм и ставни болки.

Особености: Декоративно и медоносно растение. При допир с растението по време на цъфтеж могат да се получат тежки увреждания на кожата. Има поверие, че растението не бива да се къса, защото отмъщава на всеки, който посегне на него.

Балкански страшник

(*Acanthus balcanicus* Heywood et Richardson)
Сем. Страшникови (*Acanthaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Стъблото закръглено, голо, високо до 70 cm. Приосновните листа овални, дълбоко перестонарязани, голи, с дълги дръжки, листните дялове назъбени, без бодли. Стъбловите листа по-дребни, с по-къси дръжки. Прицветниците яйцевидни, с изпъкнали жилки, бодливи. Чашката гола, горното чашелистче яйцевидно, назъбено на върха, виолетово, долното чашелистче ланцетно, на върха двуделно, назъбено, двете странични чашелистчета малки, закръглени с мрежести жилки. Венчето с къса тръбица, отвън влакнесто, отвътре голо, бяло до розово. Плодът кутийка, четирисеменна.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по каменисти и тревисти места; надморска височина до 700 m.

Природозащитен статус: Балкански ендемит.

Лечебна droga: Събират се корените и надземната част на растението.

Действие: против безсъние и уплаха.

Приложение: Надземната част на растението, а по-рядко корените му се използват от народната медицина при безсъние и страх, откъдето произлиза и наименованието на растението. В античните времена отвара от растението се е ползвала като тоник и се е давала на войните, преди да отидат на бой.

Особености: Декоративно растение.

Обикновен черноврѝх, Кототешка стѝпка

(*Clinopodium vulgare* L.)
Сем. Устоцветни (*Lamiaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Коренѝт тѝнѝк, разклонен. Стѝблата единични или по няколко, сивовлакнести, изправени, достигащи до около 70 cm височина. Листата яйцевидни, овласени, срещуположни. Цветовете с бледопурпурни, дребни, двуустни венчета, събрани в гѝсти прешлени в пазвите на листата. Прицветниците покрити с четинести власинки. Плодовете заоблени кафяви орехчета.

Период на цѝфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цѝфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из сухи тревисти пещѝчливи и каменисти места, разредени гори и хрсталаци; надморска височина от 800 до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна дрога: Използват се стрѝквовете, които се събират през периода юни-август.

Действие: успокояващо, подобрява имунната защита и обмяната на веществата, подобрява артериалната проходимост, нормализира кръвното налягане.

Приложение: Прилага се при лечение на паркинсон, смущение в кръвоносната система, стеснение на кръвоносните съдове, диабет, миома на матката и други гинекологични заболявания, нощно напикаване при деца. Предполага се че има подтискащ ефект върху определени туморни клетки (рак на половите органи, гърдата и при някои видове простатити). Използва се под форма на екстракти и отваря като средство за повишаване имунната защита на организма, подобрява обмяната на веществата, стимулира регенеративните процеси. Външно за лечение на рани, дерматози, екземи. Прилагането на билката е противопоказна при проблеми със сърцето, бременни, кърмачки и малки деца.

Особености: Наименованието котешка стѝпка идва от формата на цветчетата, които наподобяват котешки лапички. Позната още като билката на Левски, тѝй като той я използвал за лечение на всякакви болести в годините, когато е бил свещеник.

Обикновено бясно дърво

(*Daphne mezereum* L.)

Сем. Бяснодръвчеви (*Thymelaeaceae*)

Описание: Листопадно храстче, високо до 2 m. Клонките изправени, слабо разклонени с жълтеникавосива кора. Листата прости, последователни, събрани на върховете на клонките, целокрайни, заострени, с къса дръжка. Цветовете се появяват рано напролет преди разлистването, спирално върху старите клонки, приседнали, разположени по 2–5 в пазвите на миналогодишните листа. Цветовете правилни или слабо неправилни, със силен аромат, без прилистници, образуват рехави класовидни съцветия. Околоцветникът прост, венчевиден, четириделен, с яйцевидни разперени делчета. Плодът костилков, кълбовиден, с яркочервена месеста обвивка.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из сенчести и каменливи места в горите; надморска височина от 600 m до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Използва се кората на пряното стъбло, която се изсушава на сянка.

Действие: загряващо действие при болки в мускулите.

Приложение: Прилага се външно при подагра, дископатия, ставен ревматизъм, ишиас.

Особености: Декоративно растение. Отровно растение. Дразни кожата, понякога предизвиква зачервяване и оток с мехури.

Полско червоглавче

(*Knautia arvensis* (L.) Coult.)
Сем. Лугачкови (*Dipsacaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение. Стъблото изправено, на върха разклонено, високо до 120 см. Долните листа продълговатоланцетни, назъбени. Стъблените листа лировидни или пересторазделени, по-рядко цели, с гъсти твърди власинки. Цветовете синьовиолетови, червенновиолетови или пурпурни, събрани в съцветие главичка с обвивка от малко на брой зелени листчета. Чашката съставена от дребни нееднакви листчета, разположени в два кръга. Венчето е четирилистно, сраснало в тръбица, четириразделно в горната си част. Плодът едносеменно орехче. Силно изменчиво растение, особено по отношение на листата и оцветяването.

Период на цъфтеж и плодносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодносене												

Разпространение на територията на парка: из тревисти места, ливади и храсталаци; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Използва се надземната растителна част с цветовете.

Действие: пикочогонно, против кашлица, антисептично.

Приложение: Препоръчва се при хронични кожни заболявания, фистули на ануса, сърбеж в аналната област, като спомагателно средство при кашлица и бронхит и при възпаление на пикочния мехур.

Особености: Декоративно растение.

Петниста мъртва коприва

(*Lamium maculatum* L.)
Сем. Устоцветни (*Lamiaceae*)

Описание: Многогодишно тревисто растение с къси подземни, а понякога и надземни вкореняващи се издънки. Цветните стъблата изправени неразаклонени, с редки или гъсти власинки, в долната си част голи и червеникави, до 70 cm високи. Листата срещуположни, с дълги дръжки, триъгълнояйцевидни до сърцевидни, понякога в средата с белезникави петна. Цветовете двустни, събрани в прешлени в пазвите на горните листа. Венчето червено, рядко бяло. Плодовете маслиненозелени, пирамидалнотристенни орехчета.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из гори и храсталаци; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Цветовете, които се събират в началото на цъфтеж.

Действие: кръвопречистващо, кръвоспиращо, общотонизиращо.

Приложение: Прилага се за пречистване на кръвта, при кръвоизливи и при възпаление на дихателните пътища.

Особености: Медоносно и хранително растение. От младите листа и стъбла се правят супи, салати и пюре. Те могат и да се консервират, а коренищата да се използват като аспержи.

Червена мъртва коприва

(*Lamium purpureum* L.)
Сем. Устоцветни (*Lamiaceae*)

Описание: Едногодишно тревисто растение. Стъблата изправени или възходящи, почти голи, често червеновиолетови, до 30 cm високи. Междувъзлиято под първия цветен прешлен много по-дълго от останалите. Листата срещуположни, сърцевидни, тъпоназъбени. Цветовете двуустни, събрани в прешлени в пазвите на горните листа. Чашката с дълги зъбчета, венчето розовочервено до пурпурночервено, рядко бяло. Плодовете сиви, продълговатояйцевидни тристенни орехчета. Цялото растение издава неприятна миризма.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: по тревисти и буренливи места, често и като плевел; надморска височина до 1500 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Цветовете, които се събират в началото на цъфтеж.

Действие: седативно, транквилизиращо, укрепващо, спазмолитично, антиаритмично, диуретично, антисептично.

Приложение: Ефективно средство против диспептични разстройства (гадене, повръщане). Спомага за здравяването на раните. Препоръчва се като успокоително средство при безсъние, дисменорея, неврози, както и при ревматизъм, ставни и мускулни болки. Лекува жълтеница.

Особености: Медоносно и хранително растение. Плевелно растение. Ползва се и като подправка.

Горски слез

(*Malva sylvestris* L.)

Сем. Слезови (*Malvaceae*)

Описание: Едногодишно или многогодишно тревисто растение. Корените месести, вретеновидни, слабо разклонени. Стъблата изправени, понякога в основата вдървенели, разклонени, високи до 150 cm. Листата последователни, бъбрековидни, едроназъбени или наделени до 1/3 на 3–7 дяла. Цветовете правилни, многобройни, разположени на групи в пазвите на листата. Чашката двойна, венчелистчетата пурпурнорозови с тъмни жилки, яйцевидни, на върха дълбоко врязани. Плодът дисковиден, разпадащ се на 10–12 дяла, семената тъмнокафяви, набръчкани, голи.

Период на цъфтеж и плодоносене:

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Цъфтеж												
Плодоносене												

Разпространение на територията на парка: из тревисти буренливи места и сметища, понякога и като плевел; надморска височина до 1400 m.

Природозащитен статус: няма.

Лечебна droga: Събират се листата и цветовете в началото на цъфтеж. Листата се откъсват с къси дръжки, а цветовете без дръжки.

Действие: противовъзпалително, отхрачващо, омекчаващо.

Приложение: Препоръчва се при възпаления на пикочния мехур, на стомашно-чревния тракт и на устната кухина, както и при гастрит, язви в стомаха и червата. Ефективен е при бронхит, кашлица и силна пресипналост, както и при ларингит, възпаление на сливиците и пресъхнала уста. Добре затоплени листа и цветове се слагат като компреси за през нощта върху бронхите и белите дробове. Много ефикасни се оказват бани и компреси на очите с хладък чай от слез. Външно слезът се прилага при рани, циреи, подпухнали ходила или ръце, произтичащи от счупвания или възпаления на вените.

Особености: Растението е багрилно, хранително, медоносно, фуражно и декоративно. Препоръчително е да се употребява като билка в свежо състояние.

Литература:

- Анчев, М., Бондев, И., Ганчев, Г., Генова, Е., Делипавлов, Д., Евстатиева, Л., Кузманов, Б., Мешинев, М., Митрев, А., Николов, Н., Пеев, Д., Робева, П., Стефанова, Б. 1995. Хорологичен атлас на лечебните растения в България. София, БАН.
- Асенов, И., Гусев, Ч., Китанов, Г., Николов, С., Петков, Т. 1998. Билкосъбиране. Ръководство за бране и първична преработка на лечебни растения. София, Билер.
- Асьов, Б., Горанова, В. 2006. Растителност флора, гъбно разнообразие. В: План за управление на ПП Врачански балкан. София, Агроролеспроект ЕООД.
- Вълвев, С., Асенов, И. (ред.) 1973. Флора на НР България. Т. 5. София, БАН.
- Димитров, М., Димова, Д., Николов, М. 2009. Лечебните растения в Природен парк "Шуменско плато". ДПП "Шуменско плато".
- Закон за лечебните растения. Обн. ДВ. бр.29 от 7 Април 2000 г., изм. ДВ. бр.23 от 1 Март 2002 г., изм. ДВ. бр.91 от 25 Септември 2002 г., изм. ДВ. бр.30 от 11 Април 2006 г., изм. ДВ. бр.65 от 11 Август 2006 г., изм. ДВ. бр.94 от 16 Ноември 2007 г., изм. ДВ. бр.36 от 4 Април 2008 г., изм. ДВ. бр.43 от 29 Април 2008 г., изм. ДВ. бр.80 от 9 Октомври 2009г., изм. ДВ. бр.103 от 29 Декември 2009г., изм. ДВ. бр.28 от 5 Април 2011 г., изм. ДВ. бр.82 от 26 Октомври 2012 г., изм. ДВ. бр.66 от 26 Юли 2013 г.
- Иванов, И. 2007. Лечебните свойства на растенията. София, Жанет 45.
- Йорданов, Д. (ред.) 1976. Флора на НР България. Т. 6. София, БАН.
- Йорданов, Д., Китанов, Б., Вълвев, С. (ред.) 1963. Флора на НР България. Т. 1. София, БАН.
- Йорданов, Д., Китанов, Б., Вълвев, С. (ред.) 1964. Флора на НР България. Т. 2. София, БАН.
- Йорданов, Д., Кожухаров, С. (ред.) 1970. Флора на НР България. Т. 4. София, БАН.
- Йорданов, Д., Кузманов, Б. (ред.) 1966. Флора на НР България. Т. 3. София, БАН.
- Китанов, Б. 1987. Разпознаване и събиране на билки. София, Земиздат.
- Кожухаров, С. (ред.) 1982. Флора на НР България. Т. 8. София, БАН.
- Кожухаров, С., Анчев, М. (ред.) 2012. Флора на Република България. Т. 11. София, БАН.
- Кожухаров, С., Кузманов, Б. (ред.) 1995. Флора на Република България. Т. 10. София, БАН.
- Кузманов, Б. (ред.) 1979. Флора на НР България. Т. 7. София, БАН.
- Кузманов, Б. (ред.) 1989. Флора на Република България. Т. 9. София, БАН.
- Малеев, А., Кузманов, Б., Петков, В. 1982. Съвременна фитотерапия. София, Медицина и физкултура.
- Нешев, Г., Ланджев, И. 1989. Справочник за билките. София, "д-р. П. Берон".
- Петков, В. 1973. Медоносни растения. София, Земиздат.
- Станева, Д., Панова, Д., Райнова, Л., Асенов, И. 1982. Билките във всеки дом. София, Медицина и физкултура.
- Стоянов, Н. 1972. Нашите лекарствени растения. София, Наука и изкуство.

Добромира Димова, Мариус Димитров
ЛЕЧЕБНИ РАСТЕНИЯ В ПРИРОДЕН
ПАРК „ВРАЧАНСКИ БАЛКАН“

Българска
Първо издание

Редактор
Даниела Борисова

Печатни коли 7

Уникарт ЕООД